

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԷ.

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՄԱՅԻՍ 7, 1904

ԹԻԻ 19

ԱՐՏՕՆԱՏԵՐ

Հ. Բ. ԿՐԻՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ

Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամեն շաբաթ օր: Տարեկան գինն է մայրաքաղաքիս և գաւառներու համար կանխիկ 30 դանեկան արծաթ, օտար երկիրներու համար 1¹/₂ տոլար, կամ 6 շիլին, կամ 7 ³/₄ Ֆրանք: Մէկ թերթի գինն է 30 փարա: Ամսաթերթին տարեկան գինն է 6 դանեկան ամեն տեղւոյ համար: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է: Խմբագրութեան և բաժանորդագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ առ Տր. Հ. Ս. Պարնըմ, Ամերիգան Խան, Կ. պոլիս:

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. Յ. ՊՅՅԱՃԵԱՆ

ՖԻՆՃԱՆՃԸԼԱՐ ԵՕԳՈՒՇՈՒ

1841

1841

1841

1841

1841

1841

1841

1841

1841

ՃԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԷ.

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՄԱՅԻՍ 7, 1904

ԹԻԻ 19

ԱՐՏՕՆԱՏԵՐ Զ. Բ. ԿՐԻՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ Զ. Ս. ՊԱՐՆԱՅՐ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Արեւք 321.— Օրիորդ Հիւն փելք 323.— Խոնարհութիւն, Սրբութեան Գեղեցկութիւնը 325.— Անգղիական Դատում Պիւրի վրայ 327.— Անտեանց փառաւորին 330.— Սարգիս Մետաքսը 330.— Մանրմուկ 330.— Վեպ-Հին Դպրոցի Բժիշկ Մը 331.— Կոյրին Հոգեխօսութիւնը 336.— Խոստովանութիւն 337.— Թագաւոր Հայոց Հոգեւոր Վիճակը 339.— «Գացեք Պատմեցեք ինչ որ կը լսեք Ու կը տեսնեք» 340.— Ազդ 340.— Քաղաքական Լուրեր 341:

ԱԹԷՆՔ

[Խմբագրական]

Ճամբան Իզմիր հանդիպեցանք եւ ժամ մը մնացինք հոն մեր բարեկամներուն քով: Մարտ 24ի առաւօտուն տեսանք թէ մեր նաւը Յունաստանի եզերքին կը մօտենայ: Արդէն իսկ անցած էինք Նաւաք եւ Անտրոս կղզիներուն մէջտեղէն, եւ առաջին վրայ կը տեսնէինք ձիւնապատ լեռ մը: Բայց վստահ չէինք թէ Դելփէ լեռն էր, այսինքն Յունական կղզիներու այս մեծագոյնին բարձրագոյն կատարը, թէ աւելի մօտ ու աւելի ցած կատար մը: Մեր նաւը Բոլոնիա հրուանդանն անցնելով դէպ հիւսիս դարձաւ: Հրուանդանին ծայրը ժամանակաւ կը բարձրանար Աթենասի հոյակապ տաճար մը, որու սիւներէն ոմանք տակաւին կանգուն են: Մեր ձախակողմը կը կենար Եգինա կղզին, որու բնակիչներէն շատեր սպնդորսութեամբ կ'զբաղին գործան եւ ամրան: Պիրէոնի նաւահանգիստը փոքր է եւ իր մուտքը չտեսանք մինչեւ որ անոր մօտ հասանք: Անտրիական նաւաբաժնի երեք նաւեր կային հոն, նաեւ զբօսաշրջիկներու խոշոր Ա-Լ-Ե-Մ Վիլիսիա չոգենաւը, որ քանի մը օր առաջ մեկնած էր Կ. պօլսէ: Դրեթէ կէսօր էր երբ մաքսատուն ելանք:

Պիրէոն հիւսիս Յունաստանի երկրորդ քաղաքն

է, զի 42,000 բնակիչ ունի վերջին մարդահամարին համաձայն: Աթէնքի հետ կապուած է երկաթուղիով, Բայց մենք ընտրեցինք կառքով երթալ եւ այս ուղեւորութիւնը տեսց իր մէկ ժամ եւ մէկ քառորդ: Երեք օր ետքը նաւահանգիստ վերադառնալու միջոցին ֆալըրոնէ անցանք, ուր Աթենացիները կը յաճախեն ամառը ծովային լողանքի համար:

Մեր կառքով ուղեւորութեան վախճանին, առաջին անգամ ըլլալով, դտնուեցանք քաղաքի մը մէջ, որ շատ նկատումներով ամէնէն համբաււորներէն է աշխարհի պատմութեան մէջ: Քիչ քաղաքներ կրնան պանծալ Հերոդոտոսի եւ Թուկիդիտէսի նման պատմագիրներով, Նաքիդէսի, Սոփոկլէսի եւ Եւրիպիդէսի նման բանաստեղծներով, Միտրիդէսի, Թէմիստոկլէսի եւ Կլիմոնի նման զօրավարներով, Սողոնի, Սոկրատի, Պլատոնի եւ Արիստոտէլի նման փիլիսոփաներով, Դեմոսթենէսի նման ատենախօսով, կամ Փիդիասի նման քանդակագործով: Քիչ քաղաքներ ամայէս զարդարուած են որպէս զարդարուեցաւ Աթէնք Պերիկլէսի օրով: Արդարեւ հեռաւոր անցեալի մը կը վերաբերի այս մեծութիւնը: Սակայն եւ այնպէս մինչ

չեւ ցվերջ՝ պատմութեան ուսանողներուն յոյժ չահեկան վայր մը կ'ընծայեցնէ զԱթէնք :

Գաղաքին գլխաւոր պանդոկներուն մեծ մասը կը գտնուին Սահմանադրութեան Հրապարակ կոչուած խոշոր հրապարակին շուրջ, եւ մենք անոնց մէկն իջեւանեցանք : Հրապարակին մէկ կողմը կը գտնուի արքունի պալատը իր ընդարձակ դարաստանով, որ շաքաթ օրեր բաց է ժողովրդին առջեւ : Դարաստանին ետեւը կը գտնուի գահաժառանգ իշխանին գեղեցիկ պալատը, եւ դարաստանին մէկ կողմը երկարող փողոցին մէջ կը գտնուին քաղաքին գեղեցկագոյն ապարանքներէն շատերը, որոնց մէջ է նաեւ Նիքոլա իշխանին ապարանքը :

Մեր առաջին օրուան կէսօրէ ետքի ժամերը գլխաւորապէս նուիրեցինք Ազգային Թանգարանի այցելութեան : Այդ հաստատութիւնը 1866ին կանգնուեցաւ Սթ. Փեթըրսպուրկցի մեծահարուստ Յոյն վաճառականի մը, Մ. Պէրնատաքիսի, նուիրատուութեամբ : Յունաստան, հին գեղարուեստի վառարանը, յոյժ հարուստ է անցեալ ժամանակներու հնութիւններով : Եւ կառավարութիւնը յաջողած է չորհիւ պեղումներուն, զորոնք Շլիման ըրաւ ի Միւկէնէ եւ ուրիշ հնախոյզներ՝ Յունաստանի այլեւայլ կողմերը, կազմել նշանաւոր հաւաքածոյ մը արձաններու, անօթներու, դամբանական սափորներու, վիմափոր գերեզմաններու, դրամներու եւ շահեկան ուրիշ հին նշխարներու, որոնք հանուած են հողին տակէն ուր մնացած էին դարերով : Սակայն այսպիսի յօգուածով մը չենք կարող մանրամասն տեղեկութիւն տալ հազարաւոր առարկաներուն վրայ, զորոնք կը պարունակէ թանգարանը եւ որոնց թիւը կ'աւելնայ տարուէ տարի :

Թանգարանը քաղաքին ծայրն է : Դէպ ի Սահմանադրութեան Հրապարակը վերադառնալով կու գանք արդի քաղաքին շէնքերու ամէնէն շահեկան խումբին քով : Ասոնց ամէնէն նորն է Գրատունը, դեռ նոր աւարտած, եւ Քէֆալոնիացի դարձեալ Ռուսիաբնակ Յոյնի մը, Մ. Վալիանոսի, կտակին հասոյթով շինուած : Նուիրատուին արձանը կանգնած է շէնքին առջեւ, որ գեղեցիկ է ներքուստ եւ արտաքուստ : Զարդարուն դաւթէն անցանք գլխաւոր սրահը եւ շուրջանակի ակնարկ մը նետեցինք բերաւոր հատորներուն վրայ, որոնցմով դարակները լեցուած էին : Գրատան քով կը գտնուի Համալսարանը, որ 1837ին շինուեցաւ : Ունի 2,000է մինչեւ 3,000 ուսանող եւ չորս ճիւղ, որոնք են Բանասիրութիւն եւ Իմաստասիրութիւն, Բժշկականութիւն, Օրէնսդրութիւն եւ Աստուածա-

բանութիւն : Ուսման ընթացքն է չորս տարի, եւ թէպէտ ժամանակաւ ուսուցումը ձրի էր, այժմ ուսանողները թոշակ կը վճարեն վեցամսեայ մինչեւ 100 տրախմ, յաւելուածական գումար մ'ալ վկայականի համար : Գիշերօթիկ չունի : Համալսարանին քով է Ակադեմիան, զոր կառոյց Վիէննաբնակ մեծահարուստ Յոյն մը, Պաոսն Սինա Յունական Սիլլոդոսի (ակումբ) հաւաքումներուն յատկացուած է եւ գեղեցիկ շէնք է : Լսարանը դարդարուած է Պրոմեթէոսի դիցաբանական պատմութիւնը ներկայացնող խոշոր նկարներով :

Այս շէնքերէն հետու չէ խորհրդարանը, թէպէտ ուրիշ փողոցի մը մէջ կը գտնուի : Փառաշուք շէնք մը չէ ան : Մեր այցելութեան միջոցին ժողով կար հոն, եւ ըսուեցաւ թէ շահեկան խորհրդակցութիւն տեղի կ'ունենար : Սակայն ուղեցոյց թարգման մը չունենալով՝ չհամարձակեցանք շէնքին մէջ մտնել : Այցելեցինք նաեւ մայր եկեղեցին, որու շինութիւնը 1855ին լրացաւ : Հին մատուռներու ատաղձով շինուեցաւ այս : Սակայն արդի քաղաքէն աւելի շահեկան են անցեալ ժամանակներու աւերակները, եւ պէտք է որ անոնց նկարագրութեան տեղ տանք : 1896ի մարդահամարէն տեսնուեցաւ թէ քաղաքին բնակչութիւնն է 111,000 :

Սահմանադրութեան Հրապարակէն ելլելով դարձեալ եւ Ռուսական եւ Անգղիական եկեղեցիներն անցնելով կու գանք քաղաքին ծայրը եւ Յունական փողոցի Բողոք մատուռը : Ասկէ քիչ հեռու կը գտնուէր Ողիմպեան Արամազդի տաճարը, որու շինութիւնը թէպէտ շատ կանուխ սկսաւ, չաւարտեցաւ սակայն մինչեւ Ադրիանոս կայսեր օրերը իբր Թ. Տ. 130 : Եփեսոսի Արտեմիայ տաճարէն ետքը Յունական ամէնէն մեծ տաճարն էր այս : Իր 22 շաւան կանգուն բարձր 100 սիւներէն 15ը տակաւին կանգուն կը մնան : Արեւելք դառնալով քիչ մը յառաջանալէ ետեւ կը հասնինք Սթատիրոնը, ուր ըմբշխաղերը տեղի կ'ունենային : Երկու բլուրներու միջեւ հովտի մը մէջ կը գտնուի այն : Եւ հիմնուեցաւ նախ Լիկուրգոս ատենախօսին ձեռամբ իբր յամին 330 նախ քան Քրիստոս : Հերովդէս Ատտիկոս, Թ. Տ. իբր 140, բլրակողերը ծածկել տուաւ կճեայ նստարաններով, որոնց վրայ հանգիստ 50,000 հանդիսական կը բազմէին : Նստարանները դարձեալ մարմարէ շինուեցան Աղեքսանդրիոյ հարուստ Յոյն վաճառականներէն Մ. Ավելլովի ծախքով ի պատրաստութիւն այն խաղերուն, որոնք հոն տեղի ունեցան ութ տարի առաջ : Սպիտակ մարմարիոնի ահագին տարածութիւնը մեր աչքերը խողտեցուց, բան մը՝ որ տեղի

չունենար, երբ նստարանները հանդիսականներով լեցուին:

Ետ դառնալով դէպ արեւմուտք եւ Արամազդի տաճարն անցնելով կու գանք Ակրոպոլիս, որ հրապոյրի գլխաւոր առարկան է: Իր ստորոտը կը զբոսնէր Դիոնիսիոսի թատրոնը, որ կը կոչուի նաեւ թատրոն Բագոսի, ուր առաջին անգամ ներկայացուեցան Եսքիդէսի, Սոփոկլէսի եւ Եւրիպիդէսի թատերգութիւնները: Շինուած էր Քրիստոսէ 340 տարի առաջ եւ կ'առնէր 30,000 հանդիսական: Աւելի անդին, դարձեալ Ակրոպոլիսի ստորոտը, կը գտնուէր Ողիոնը Հերովլէս Ատաիկոսի, զոր արդէն իսկ յիշատակեցինք եւ որ շինեց զայն ի յիշատակ իր կնոջ, Թատրոնէն սա տարբերութիւնն ունէր որ անծածկոյթ չէր: Ասոնց մէջ քիչ մը կենալէ ետեւ 200 ոտք մագցելով ելանք Ակրոպոլիսի կատարը, որ մղոններով հեռուէն կը տեսնուի: Հոս կը կանգնէր Պարթենոն, նախնեաց զեղարուեստին ամէնէն հռչակաւոր յիշատակաւորանք, որ այժմ իսկ վսեմ է իր աւերակ վիճակին մէջ: Պերիկլէսի օրով կառուցուեցաւ հին տաճարի մը տեղը բռնելու համար, եւ իր ճարտարապետութեան զեղեցկութենէն զատ զարդարուած էր հոյակապ քանդակներով, որոնք Փիդիասէ եւ այնոր վերին հսկողութեան տակ շինուեցան: Ակրոպոլիսի միւս շէնքերն էին Յաղթութեան Տաճարը, Նախադրուէրք եւ Երեքթիոնը կամ Աթենասի տաճար մը: Ակրոպոլիսի մօտ է Արէսի բլուրը, որ աւելի ցած է: Ուրիշ շահեկան հնութիւն մ'է Թեսէոսի տաճարը, որ եկեղեցիի վերածուեցաւ եւ որ նախնի շէնքերուն մէջ ամէնէն լաւ պահուածն է: Հովերու Աշտարակին, հին գերեզմանոցին եւ Հին Աթէնքի շահեկան ուրիշ յիշատակարաններու վրայ խօսելու տեղ չթողուցինք: Օր մը գացինք Ելեւսիս, Աթէնքէ 21 հազար անթր հեռու, ուր կար Գաղանեաց Տաճարը, որու փլատակներէն ոմանք կը մնան դեռ: Ճամբէն վայելեցինք լաւ մէկ տեսարանը Սաղամինա կղզիին, որու մօտ Յոյները Քրիստոսէ 480 տարի առաջ շահեցան նաւային հռչակաւոր այն ճակատամարտը, որով փճացուցին Պարսից Քսերքսէս արքային ստուարաթիւ նաւերը: Անցանք բլրին մէկ կողմը, որու միւս կողմը Քսերքսէս նստաւ արծաթեայ ոտքերով իր աթոռին վրայ եւ դիտեց այդ ճակատամարտին ընթացքը:

Քրիստ. Ե. Ընկերակցութեան աղօթքի ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը ժամը 8½ին (Ը. Թ.) ի Րէսթ, Գումգափու:

ՕՐԻՈՐԴ ՀԷԼԷՆ ՔԵԼԸՐ

(Յ. Գ. Գ.)

Օրիորդ Հէլէն Քելլըր ծնած է 1880 Յունիս 27ին Ամերիկեան Ալապամա նահանգին Թըսզըմպիտ ավանին մէջ: Երբ դեռ մէկուկէս տարեկան էր, օր մը ստամոքսի եւ ուղեղի բորբոքման հետեւանքով, ինչպէս կարծուեցաւ, տենդէ մը բռնուեցաւ, եւ քանի մը օր չարչարուելէն ետքը առաւօտ մը տեսան ծնողները որ տենդը յանկարծ անհետացած էր, եւ ուրախացան, բայց երբ հասկըցուեցաւ թէ տենդին հետ մէկտեղ անհետացած էին նաեւ անոր տեսողութեան եւ լսողութեան կարողութիւնները, կարեւորեցաւ թէ ծնողքը եւ թէ՛ բարեկամներ: Որովհետեւ հիմա Հէլէն թէ՛ կոյր եղած էր թէ՛ խուլ, ստոյգ էր թէ պիտի ըլլար նաեւ համր: Ծնողքը իրենց այս վատաբաղդիկ զաւակին բուժման համար ամէն միջոց գործածեցին, բայց բարի արդիւնք մը չտեսան, ուստի խորհեցան զանիկա դաստիարակել տալ ոեւէ կերպով: Եւ սոյն նպատակաւ հրաւիրեցին Օրիորդ Սըլիվըն անուն ուսուցչուհին, 1887ին, եւ վեցամեայ Հէլէնի դաստիարակութեան գործը անոր յանձնեցին: Բայց ինչ դժուար խնդիր: Սա կոյր, խուլ եւ համր աղջկան մօտին ինչպէս մօտենալու էր: Օրիորդ Սըլիվըն սոյն դժուարին գործին ձեռնարկեց եռանդով եւ հաստատուն որոշումով, եւ այնպիսի հանճարով աշխատեցաւ որ բոլոր աշխարհ հիացաւ: Սոյն յօդուածին մէջ մեր ընթերցողներուն ներկայացուելու տեղեկութիւնը կը քաղենք Հէլէնի մօտերս հրատարակած ինքնակենսագրութենէն որ 441 երեսներէ բաղկացեալ գիրք մըն է: Սոյն գիրքին մէջ Հէլէն Քելլըր կը նկարագրէ թէ իր մտային կեանքը ինչ եղանակաւ զարգացաւ: Դաստիարակուիլ սկսելէ առաջ ունեցած վիճակը ինքն Օրիորդ Հէլէն սապէս կը նկարագրէ. «Թանձր մառախուղի ատեն ծովու վրայ գտնուած էք երբեք: Այն ժամանակ կարծես քեզ կը պատէ զգալի դուրչագոյն խաւար մը, եւ անագին նաւը, որուն մէջ կը գտնուիս, վարանելով տատանելով, խորաշափ զննողով եւ լարով դէպի ծովից կ'երթայ կամաց կամաց, եւ դուն կը սպասես իբր թէ արկածի մը պիտի հանդիպիս, եւ սիրտդ կը տրոփէ: Ահա ճիշդ այսպէս էր վիճակս դաստիարակուելու սկզբնէս առաջ, սա տարբերութեամբ սակայն որ ես ոչ կողմնացոյց ունէի, ոչ խորաշափ գործիք: Եւ հոգիս լռելեայն կ'աղաղակէր Քինծի լոյս, լոյս տուէք»:

Հէլէն Քելլըրը դաստիարակելու միակ միջոցն էր շօշափումը: Վարժուհին քանի մը պուպրիկ-

ներ (գուզա) տուաւ Հէլէնի, եւ իր մատերով անոր փիւն մէջ կամաց կամաց գրեց «պուպրիկ» բառին Անգղիերէնը (doll) : Զայս կրկնեց քանի մը անգամ : Այնուհետեւ բռնեց ձեռքէն եւ զանիկա մերձակայ գետը տարաւ, եւ «Վուր» բառը գրեց անոր փիւն մէջ : Այդ օր անոր փիւն մէջ գրեց նաեւ «մայր», «հայր», «քոյր» եւ նման բառեր : Օրիորդ Հէլէն կը գրէ թէ. «Այս բառերը իմ առջեւ աշխարհը պիտի բողբոջեցնէին նման Ահարոնի բողբոջած գաւազանին» :

Օրիորդ Սըլիվընի գործն էր օրն ողջոյն այս աղջկան ձեռքէն բռնել պարագնել, արտաքին աշխարհը ձեռքին միջոցաւ անոր ներկայացնել եւ անոր փիւն մէջ իր մատերով գիրեր գրելով փիւն լեզու տալ : Այս միջոցին Հէլէն ալ իր արթնցած զօրաւոր միտքը գոհացնելու համար իր ուսուցչուհիին անթիւ հարցումներ կ'ընէր : Օր մը օրիորդ Սըլիվըն Հէլէնի փիւն մէջ «I love Helen» (Հէլէնը կը սիրեմ) գրեց, եւ Հէլէնի սիրած ցուցընելով «Ահա հոս» ասացուածը գրեց անոր փիւն մէջ : Հէլէն սապէս կը նկարագրէ այս տեսարանը. «Այս բանը չփոթեց զիս. ցարդ բան մը չէի կրնար հասկնալ առանց շօշափելու : Այն ատեն վարժուհիիս ձեռքի մանուշակը հոտոտելով իրեն հարցուցի թէ 'Մէր ըսածդ սա ծաղիկին անուշահոտութիւնն է' : 'Ոչ', պատասխանեց վարժուհիս : Դարձեալ մտածեցի : Այդ միջոցին ջերմ արեգակը վրաս կը ծագէր : Զեռքովս արեւը ցուցնելով հարցուցի. 'Մէր ըսածդ սա արեւն է' : Օրիորդ Սըլիվըն ցնցեց զլուսը, եւ ես չփոթեցայ եւ յուսահատեցայ : Քանի մը օր յետոյ Հէլէն համրիչ մը շարելու միջոցին մինչ շուտրած կեցած էր, վարժուհիին անոր ճակատին դպաւ եւ անոր փիւն մէջ «մտածէ» բառը գրեց : Հոն առաջին անգամ Հէլէն անշօշափելի վերացեալ գաղափար մը ըմբռնեց. եւ քիչ յետոյ վարժուհիին անոր նկարագրեց սէրը : Ինչպէս որ մենք մանուկներու կը խօսինք, անոնք հասկընան կամ ոչ, Օրիորդ Սըլիվըն ալ Հէլէնի փիւն մէջ բառեր եւ խօսքեր կը գրէր՝ անիկա հասկնար կամ ոչ :

Քիչ յետոյ անոր կարգալ սորվեցուց : Օրիորդ Սըլիվըն Հէլէնի փիւն մէջ գրելով սորվեցուցած բառերը կոյրերու յատուկ ուսուցչիկ գիրերով թանձր խաւաքարտի վրայ կը գրէր եւ անոր կը կարդացընէր : Այս կերպով Հէլէն կարգալ սորվեցաւ շատ չանցած : Նմանապէս կարկառուն աշխարհացոյցներու եւ նարինջներու միջոցաւ վարժուհիին աշխարհագրութեան դաս կ'աւանդէր անոր : Սկսաւ նաեւ դաս տալ կենդանաբանութիւն եւ բուսա-

բանութիւն, բայց Հէլէն թուարանութենէ շատ չէր փութեր :

Օրիորդ Հէլէն Քէլըր 1890ին սորվեցաւ նաեւ խօսիլ : Եւ ասիկա առաջին անգամ սորվեցուց անոր Օրիորդ Ֆուլըր անուն վարժուհի մը : Այս վարժուհին գիրերը կ'արտասանէր եւ Հէլէն Քէլըր իր մատերով անոր շրթունքը եւ լեզուն կը շօշափէր եւ կը քննէր թէ արտասանութեան ատեն այդ գործարաններուն մասնները ինչպէս կը շարժէին, եւ ինք ալ կ'աշխատէր այդ կերպով շարժել իրենները : Հէլէն Օրիորդ Ֆուլըրէ տասնըմէկ դաս առնելէն ետքը կեանքին մէջ առաջին անգամ «It is warm» (տաք է) ասացուածը արտասանեց : Հէլէն այս մասին իր զգացումները սապէս կը նկարագրէ. «Հոգիս նոր զօրութիւն մը զգաց եւ զինք կաշկանդող կապերէն ազատուեցաւ : Եւ լեզուի այս պակասաւոր նշաններուն միջոցաւ սկսայ բոլոր գիտութեան եւ բոլոր հաւատքի հասնելու ջանալ : Եւ հուսկ ուրեմն չնորհիւ Օրիորդ Սըլիվընի, եւ իր անխնայ եւ անձանձիր ջանքերուն եւ աշխատութեան, այս համար աղջիկը լեզու ելաւ եւ յաջողեցաւ չլսած բառերը գիւրութեամբ խօսիլ եւ, ինք չլսելով հանդերձ, լսողներուն հասկցնելու կերպով արտաբերել զանոնք :

Օրիորդ Հէլէն մինչեւ 1893, այսինքն մինչեւ տասներեք տարեկան հասակը, շատ գիրքեր կարդացած էր, եւ 1892ին փոքրիկ վէպ մը հրատարակած եւ Գաղղիերէնի ուսման ալ սկսած էր : Այս թուականէն ետեւ ուզելով իր դաստիարակութիւնը աւելի կանոնաւորապէս յառաջ տանիլ, կանոնաւոր դասեր առնել սկսաւ : Որովհետեւ գոյէճ մտնելու դիտաւորութիւն ունէր, ձեռնարկեց ուսանիլ նաեւ Լատիներէն, Յունարէն եւ Գերմաներէն լեզուները : Եւ 1896ին Քէյմպրիճի (Ամերիկա) դպրոցը մտաւ, եւ հոն սկսաւ գոյէճ մտնելու պատրաստուիլ : 1897ին առաջին գոյէճական քննութիւնները եւ 1899ին վերջին քննութիւնները տալով վերջապէս 1900ին մտաւ Բէտքլիֆ Գոյէճը : Այսպէս տեսողութենէ եւ լսողութենէ զուրկ այս աղջիկը իր ուսուցչուհիին, Օրիորդ Սըլիվընի, արտասովոր հաստատմանութեան եւ հանճարին եւ իր տարօրինակ սրամտութեան եւ ջանքերուն չնորհիւ տեսողութեամբ եւ լսողութեամբ օժտեալ իր հասակակիցներուն հետ միասին ոչ սակաւ գիտութիւններու եւ հինգ լեզուներու մէջ բաւական աստիճանով պատրաստութիւն տեսնելով եւ խիստ ու անաչառ քննութիւններէ յաջողապէս անցնելով մտաւ գոյէճ, որու կը բաղձար տարիներէ հետէ : Այսօր այդ կոյր

եւ խոսել աղջիկը միւս իր ընկերուհիներուն հետ կը նստի գոլէճի դասարանին մէջ, եւ փրօֆէսորներուն բերաններէն ելած ճշմարտութիւնները իր հաւատարիմ ուսուցչուհիին, Օրիորդ Սելիլընի, մատերուն ծայրէն իր ափին եւ անկէ իր մեծ մտքին շտեմարանին մէջ կը վազէ, եւ քննութեան ժաւանակը միւս աշակերտներուն հետ միասին իր պատասխանները պատրաստելով քննիչ մարմիններուն կը մատուցանէ :

Օրիորդ Հէլէն չնառանար լոկ կարգալով եւ զիրք գրելով, այլ կը ջանայ ուրիշ ճիւղերու ալ հետանալ, կար կը կարէ, գուլպայ կը հիւսէ, հեծանիւով պտոյտ կ'ընէ, կրնայ լողալ, կրնայ թիավարել, հաճոյք կը զգայ թատերական խաղերէ, եւ բազմաթիւ ուրիշ զբօսանքներէ :

Օրիորդ Հէլէն Քէլըր սապէս կը յայտնէ Սուրբ Գրոց նկատմամբ իր ունեցած դադափարը. «Երբ սկսայ Սուրբ Գիրքը կարդալ, չէի հասկնար զայն, եւ կը դարմանամ ու կ'ապշիմ թէ իմ հոգիս ինչպէս ժամանակ մը չէր զգար անոր դարմանալի ներդաշնակ խաղերը եւ եղանակները, եւ սակայն հիմա ինչպէս նկարագրեմ անոր մէջ գտած փառքս: Զայն կ'ուսումնասիրեմ տարիներէ հետէ, եւ քանի՜ կ'ուսումնասիրեմ, անոր մէջ աւելի ուրախութիւն եւ ներշնչում կը գտնեմ: Կը սիրեմ զայն ուրիշ տեւէ գիրքէ աւելի: Սուրբ Գիրքը ինծի խոր եւ սփոփարար զգացում մը կը հաղորդէ երեւցած բաներուն ժամանակաւոր եւ չերեւցած բաներուն յաւիտենական ըլլալուն նկատմամբ» :

Օրիորդ Հէլէն Քէլըրի հետագայ խօսքերով վերջացնելով սոյն համառօտ տեղեկութիւնը.

«Արդ, միթէ բացայայտ չէ՞ թէ իմ կեանքս այս բոլոր սահմանաւորումներուն հակառակ՝ զեղեցիկ աշխարհիս շատ կողմերուն կը դպչի: Ամէն բանի մէջ զարմանալիք կան մինչեւ անգամ խաւարի եւ լռութեան մէջ: Դարձեալ, մինչ երբեմն առանձինն կը նստիմ կեանքի փակ դրան առջեւ, կարծես ցուրտ մառախուղ մը կը չրջապատէ զիս: Այս դռնէն անդին կայ լոյս, ներդաշնակութիւն եւ սիրուն ընկերակցութիւն: Բայց լոյսն եւ անագորոյն ճակատագիր մը փակած է ճամբաս, եւ ուստի չեմ կրնար հոն մտնել: Երբեմն այս ճակատագիրը քննադատելու միտում մը կ'ունենամ, բայց չըրթունքս կը վարանին արտասանել այն դառն եւ պարապ խօսքերը որոնք լեզուիս ծայրը կու գան, եւ չթափուած արտասուքի նման ետ դէպ ի սիրտս կը վերադառնան, եւ վեհ լռութիւն մը կը տիրէ հոգւոյս վրայ: Անկէ յոյսը ժպտելով կը վերադառնայ, ականջիս կը մրմնջէ, Ուրախութիւն կայ

անձնամոռացութեան մէջ: Եւ այսպէս ուրիշներու աչքի լոյսը իմ արեւս, ուրիշներու ականջներուն մէջ լսուած ներդաշնակութիւնը իմ նուազս, եւ ուրիշներու շրթունքին ժպիտը իմ ուրախութիւնս կը համարիմ» :

ՀՈԳԵԻՈՐ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԽՈՆԱՐՀՈՒԹԻՒՆ, ՍՐԲՈՒԹԵԱՆ ԳԵՂԵՅԿՈՒԹԻՒՆԸ Դ

Յետոյ խոսակցութիւնը

«Ինծմէ սորվեցէք որ հեզ եմ եւ սրտով խոնարհ» (Մատ. ԺԱ. 29): «Զեզմէ ով որ առաջին ըլլալ կ'ուզէ, թող անիկա ձեր ծառան ըլլայ, ինչպէս Որդին մարդոյ եկաւ սպասաւորութիւն ընելու» (Ի. 27, 28):

Ասկէ առաջ խոնարհութիւնը տեսնուեցաւ Քրիստոսի կեանքին մէջ, երբ Ան բաց կը թողուր մեր սիրտը մեզի: Հիմա մտիկ ընենք Անոր վարդապետութիւնը, ուր պիտի լսենք թէ Ան ինչպէս կը խօսի խոնարհութեան վրայով, եւ թէ ո՞ր աստիճան կ'ականկալէ որ մարդիկ, մասնաւորապէս իր աշակերտները, ըլլան խոնարհ, ինչպէս էր ինքը: Որպէս զի աղէկ հասկնանք թէ ո՞րչափ յաճախ եւ ո՞րչափ թախանձանօք սորվեցուց Ան խոնարհութիւնը, խնամով ուսանինք հետեւեալ հատուածները, զորս յառաջ բերելէ աւելի բան մը հաղիւ թէ կրնամ ընել:

1. Նայէ Անոր պաշտօնէութեանը սկիզբներուն երանութիւններուն մէջ, որոնցմով կ'սկսի լերան վրայի քարոզը, Ան կ'ըսէ, «Երանի հոգեով աղքատներուն, ինչու որ երկնից թագաւորութիւնը անոնցն է: Երանի հեզերուն, ինչու որ անոնք պիտի ժառանգեն երկիրը» Անոր առաջին խօսքերն իսկ, որոցմով կը ծանուցանէ երկնից թագաւորութիւնը, կը յայտնեն բաց դուռը որմէ միայն կրնանք ներս մտնել: «Աղքատներուն», որք բան մը չունին իրենց մէջ, անոնց կու գայ հոգեւոր թագաւորութիւնը: «Հեզերուն», որք բան մը չեն փնտռեր իրենց մէջ, անոնց պիտի ըլլայ երկիրը, երկնից եւ երկրի օրհնութիւնները խոնարհներուն համար է: Թէ՛ երկնաւոր եւ թէ՛ երկրաւոր կենաց համար օրհնութեան գաղտնիքը խոնարհութիւնն է:

2. «Ինծմէ սորվեցէք որ հեզ եմ եւ սրտով խոնարհ, եւ ձեր անձերուն հանգստութիւն պիտի գտնէք» Յիսուս կը նուիրէ ինքզինքն իբր Ուսուցիչ: Կ'ըսէ մեզ թէ ինչ է այն հոգին զոր մենք պիտի գտնենք Անոր իբր ուսուցչի մէջ, եւ զոր կրնանք սորվիլ եւ ստանալ Անկէ: Հեղուիւնն եւ

Խոնարհութիւնն է զոր Ան կ'ընծայէ մեզի, ուր պիտի գտնենք հոգիի կատարեալ հանգիստ : Խոնարհութիւնն ըլլալու է մեր հոգիին փրկութիւնը :

3. Աշակերտք կը վիճէին թէ ո՛վ մեծագոյն պիտի ըլլար Քրիստոսի թագաւորութեան մէջ, եւ համաձայնեցան հարցնելու Վարդապետին (Մատ. ԺԸ. 3) : Ան անգայ մը կայնեցնելով մէջտեղը, ըսաւ, «Ով որ իր անձը աս տղուն պէս խոնարհեցնէ, անիկա է մեծ» : «Ո՞վ է մեծ երկնից թագաւորութեանը մէջ» : յիշաւի շատ խորունկ է այս հարցում : Ի՞նչ պիտի ըլլայ որոշիչ հանգամանք երկնից թագաւորութեան մէջ : Պատասխանը միայն Յիսուս կրնար տալ : Երկնից զիսաւոր փառքը, ճշմարիտ երկնախոնութիւնը, շնորհներուն զիսաւորը խոնարհութիւնն է : «Ան որ ձեր ամէնուն մէջը պզտիկ է, անիկա մեծ պիտի ըլլայ» :

4. Զեքեղէոսի որդիքը խնդրեցին Յիսուսէ նստիլ Անոր աջ ու ձախ կողմերը : Յիսուս ըսաւ թէ զայդ տալ իրենք չէր, այլ Հօրը՝ որ պիտի տայ անոնց որոնց համար պատրաստուած է : Անոր նայելու կամ զայն խնդրելու չէին : Իրենք խորհելու էին զաւաթին եւ խոնարհացումի մկրտութեան վրայ : Յետոյ յարեց, «Զեքմէ ով որ առաջին ըլլալ կ'ուզէ, թող անիկա ձեր սպասաւորն ըլլայ, ինչպէս Որդին մարդոյ եկաւ սպասաւորութիւն ընելու» : Խոնարհութիւնը պիտի ըլլայ երկնից մէջ փառաց միակ չափանիշը, ինչպէս որ ան է երկնաւոր Քրիստոսին նշանը : Ամէնէն խոնարհը ամէնէն մօտ է Աստուծոյ : Եկեղեցիին գահերէցութիւնը խոնարհագոյնին խոստացուած է :

5. Փարիսեցոց եւ ընթրիքներու մէջ առաջին բազմոցներուն համար անոնց սիրոյն վրայով ժողովուրդին եւ աշակերտներուն խօսած առան Յիսուս անգամ մ'ալ ըսաւ, «Զեր մէջէն մեծը ձեր սպասաւորը պիտի ըլլայ» (Մատ. ԻԳ. 11) : Աստուծոյ թագաւորութեան մէջ խոնարհութիւնն է միակ սանդուղը պատիւի :

6. Ուրիշ առթիւ, Փարիսեցիի մը ասան մէջ, վեր հրաւիրուելիք հիւրին առակը խօսելով յարեց, «Ով որ իր անձը կը բարձրացնէ, պիտի խոնարհի, եւ ով որ իր անձը կը խոնարհեցնէ, պիտի բարձրանայ» (Ղուկ. ԺԴ. 7-11) : Անողորմելի է պահանջը ուրիշ ճամբայ չկայ : Միայն անձնարհամարհութիւնը պիտի բարձրանայ :

7. Փարիսեցիին եւ մաքսաւորին առակէն ետքը Քրիստոս նորէն խօսեցաւ, «Ով որ իր անձը կը բարձրացնէ, պիտի խոնարհի, եւ ով որ իր անձը կը խոնարհեցնէ, պիտի բարձրանայ» (Ղուկ. ԺԸ. 14) : Աստուծոյ տաճարին, ներկայութեան եւ եր-

կըրպագութեան մէջ ամէն բան անարժէք է, թէ որ դէպ յԱստուած եւ դէպ ի մարդիկ խորունկ եւ ճշմարիտ խոնարհութեամբ թափանցուած չէ :

8. Աշակերտներուն ոտքերը լուալէն ետքն ըսաւ, «Թէ որ ես Տէրս եւ Վարդապետս ձեր ոտքերը լուացի, պէտք է որ դուք ալ իրարու ոտքերը լուաք» (Յովհ. ԺԳ. 14) : Աս պատուէրին եւ օրինակին դորութիւնը, եւ հնազանդութեան կամ համակերպութեան ամէն խորհուրդ, աշակերտութեան առաջին եւ ամէնէն էական տարրը կ'ընեն խոնարհութիւնը :

9. Տէրունական Ընթրեաց սեղանին վրայ տակաւին կը վիճէին աշակերտք թէ ո՛վ պիտի ըլլար մեծ : Յիսուս ըսաւ, «Ան որ ձեր մէջը մեծ է, պզտիկին պէս թող ըլլայ, եւ առաջնորդը սպասաւորի պէս : Ես ձեր մէջը սպասաւորի մը մը պէս եմ» (Ղուկ. ԻԲ. 26, 27) : Յիսուսի քաւած եւ մեզի համար բացած ճամբան, — այն դորութիւնն եւ հոգին որով Ան փրկութիւն գործեց եւ որով կը փրկէ տակաւին մեր հոգին, խոնարհութիւնն է միշտ որ զիս ծառայ կ'ընէ ամէնուն :

Ո՛րչափ քիչ կը քարոզուի այս : Ո՛րչափ քիչ կը դործադրուի : Ո՛րչափ քիչ կ'զգանք կամ կը խօստովանինք անոր նուագութիւնը : Զեմ ըսեր թէ, Խոնարհութեան մէջ Յիսուսի նմանութեան մէկ ուրոշ աստիճանին ո՛րչափ քիչեր կը հասնին, այլ թէ, ո՛րչափ քիչեր երբեք կը խորհին որոշ նիւթ ընել զայն շարունակաւ փափաքի եւ աղօթքի : Ո՛րչափ քիչ տեսեր է զայն աշխարհ : Եւ ո՛րչափ քիչ տեսնուած է այն մինչեւ իսկ եկեղեցիին ներքին չըջանակին մէջ :

«Զեքմէ ով որ առաջին ըլլալ կ'ուզէ, թող անիկա ձեր սպասաւորն ըլլայ» : Տայր Աստուած որ շնորհուէր մեզ հաւատալ թէ Յիսուս ճշդիւ ըսել կ'ուզէ ինչ որ աս խօսքը կը նշանակէ : Մենք ամէնա գիտենք թէ ի՞նչ կը նշանակէ հաւատարիմ ծառայի մը նկարագիրը — Տէրօջը շահերուն նուիրում, զայն հաճեցնելու համար խոնարհութիւնը եւ խնամք, անոր յաջողութեան, պատուոյն եւ երջանկութեան համար բերկրութիւն : Աշխարհիս վրայ կան ծառաներ որոնց մէջ կը տեսնուին այս բնաւորութիւնները, եւ որոնց համար ծառայ ըսուին ուրիշ բան չէ այլ միայն փառք :

Քրիստոնէական կենաց մէջ մեզմէ քանի՞նչ նոր ցնծութիւն առթած չէ գիտնալ թէ մենք կրնանք յանձնել ինքզինքնիս Աստուծոյ իբր ծառաներ, եւ գտնել թէ Անոր ծառայելը մեր ամենաբարձր արտօնութիւնն է, — մեղքէ եւ անձէ ազատում : Այժմ ուրիշ դաս մը սորվելու պէտք

Կարկառուն յատկութիւնը, որ ամէնէն աւելի տպաւորութիւն գործեց վրաս նկատմամբ Պիչըրի, այն գերազանց դիւրութիւնն էր որով ան կը կատարէր իր գործը։ Եւ չունեցայ անոր պատահելու բարեբաղդութիւնը երբ ան ըրաւ իր պատմական այցելութիւնն Անգղիոյ՝ վաթսուսական թուականներուն։ Ատիկա իմ ժամանակէս առաջ էր։ Բայց Անգղիա ըրած իր վերջին այցելութեան միջոցին յաճախ կը լսէի զանիկա, անոր քով կը նստէի բեմին վրայ։ Եւ առատ պատեհութիւն ունեցայ անոր բանախօսութեան մեթոտները ուսումնասիրելու, եւ զիս հիացական զգացմամբ լեցուց դիւրութիւնը որով ան կը կատարէր իր գործը։ Երբեք չէր երեւեր յուզեալ, չղազրգոնեալ եւ կամ ամենափոքր աստիճանաւ յոգնած, թէպէտ ահագին էր բազմութիւնը որոնց կը բանախօսէր։ Անոր ունկնդիրները բոլորովին բարեկամներ չէին միշտ։ Կը գտնուէին անոնց մէջ կասկածողներ որոնք չէին վրիպեր անոր զգայուն սրատեսութեանէն։ Բայց ան այս մեծ ամբօխներուն առջեւ միշտ կը շարժէր հանդարտ եւ անխռով։ Գիտակ էր իր ուղղամտութեան, զիտակ էր իր կարողութեան։ Այն վայրկեանին որ կը սկսէր խօսիլ, իր անձնականութեան հմայքը կը սկսէր գործել։

Ի սկզբան անոր խօսուածքը յուսովիւ պիտի զգացուի մը կու տար։ Եւ այնքան հանդարտ, այնքան ընտանի, այնքան զուրկ՝ ատենաբանին սովորական ճարտար ձեւերէն։ Կը թուէր թէ կը կանգնէր բարձունքի մը վրայ, վեր իր ունկնդիրներէն, իբր թէ կը խօսէր առանձինն ինքնիրեն, բաներու վրայ որոնք ծանրակշիռ էին իր անձին համար միայն։ Մինչեւ իսկ չէր ջանար անգամ ինքզինք լսեցնել, եւ հանճարաբանական զուարճալի ոչ սակաւ վէճեր կը ծագէին իրեն եւ իր ունկնդիրներուն մէջտեղ այս առթիւ։ «Զենք կրնար լսել» զոչեց մարդ մը բիրտ, խռպոտ ձայնով զիչեր մը էքսէթըր Սրահին մէջ։ «Բնաւ իմ դիտաւորութեանս մէջ չէր ձեր լսելը» պատասխանեց Պիչըր եւ հանդարտութեամբ շարունակեց իր փաստաբանութիւնը։ Մարդիկ իրարու վրայ նայեցան եւ լսեցան։ Կը հարցնէին թէ ինչ տեսնելու եկած էին։ Ո՛ւր էին այն փայլուն գաղափարները, երգիծական բանաստեղծութեան այն բոցը, այն քաղցրահնչիւն արտասանութիւնը, զորոնք Անգղիացի ունկնդիրներ սորված էին ակնկալել իրենց ժողովրդականացեալ ատենաբաններէն։ Ո՛ւր էր այն յոյզը եւ խստութիւնը որ ունկնդիրները քարոզին ոտքը կը ձգէին։ Մարդիկ իրենց միտքը կը բերէին ձ. Պ. Կոֆը, եւ կը զարմանային Պիչըրի համաւեր-

վրայ։ Միտք կը բերէին Պրայթի եւ նմաններուն պերճախօսութիւնն ամբողջ, վսեմ, ազդու, ի մեծավայելուչ գեղգեղանքով, պերճախօսութիւն՝ նման շատ ջուրերու ձայնին։

Այս հանդարտաբարոյ մարդը կը շարունակէր խօսիլ ինքնիրեն։ Կը թուէր թէ իրեն համար կաբեւորութիւն չունէր թէ իր ունկնդիրները աղէկ կը խորհէին իր վրայ թէ գէշ, եւ ահա յանկարծ կ'արձակէր բոցի կայծ մը, որ վառելով կը սլանար բազմութեան մէջ։ Կ'ըսէր բան մը այնպէս քաջաշանդունդն եւ այնպէս զօրաւոր եւ կծու, որ մարդիկ կը սկսէին զամօսիլ իրենց աթոռներուն վրայ եւ դէպ առաջ կը ծռէին անձկոտ ունկնդրութեամբ։ Յետոյ կը յաջորդէր զուարճախօսութեան բոց մը, հոգեյոյզ կիրքերու հպում մը, եւ ունկնդիրները կը սարսէին։ Վայրկեան մը ետքը տենդոտ գրգռում մը կը տիրէր ժողովրդին վրայ։ Եւ տակաւին ան կը խօսէր ծայրագոյն հանդարտութեամբ, կատարելապէս տէր մնալով անձին ինչպէս նաեւ ունկնդիրներուն։ Այդ էր նոր տեսակ ատենաբանութիւն։ Անոր նման ոչինչ լսուած էր Անգղիոյ մէջ, եւ ոչինչ լսուած է անկէ ի վեր։ Այսպէս կրնար Քուրիձ այն պերճախօս ծերունին խօսիլ փորձառութեան եւ իմաստութեան մը խորութենէն, որ հունաւորէ գեր ի վերոյ կը թուէր։ Այն տեսակ ատենաբանութիւն մըն էր այն հազուագիւտ, որ գրեթէ ատենաբանութիւն կոչուելու չէր։ Ճշմարտապէս անիկա ատենաբանութենէ շատ մը աւելի էր։ Հոգւոյն բանախօսութիւնն էր, որ իր ճամբան անվրէպ բնազդով գտած էր դէպ ի կեանքի եւ խորհուրդի ամենախորին աղբիւրները իր ունկնդիրներուն մէջ։

Կայ օգտակար զանազանութիւն մը, զոր յաճախ առիթ ունեցած եմ դնել զորոշներու եւ խօսողներու մէջտեղ, որոնցմէ ոմանք աւելի կը թուին քան իրենց գործերը եւ ոմանք՝ պակաս։ Երբ կը կարգամ գիրքեր եւ կ'ունկնդրեմ ոմանց մարդոց, իրագէտ կ'ըլլամ թէ անոնց մէջ գտնուած լաւագոյնը եւ մինչեւ իսկ լաւագոյնէն ալ աւելին յարմարապէս արտայայտուած է։ Անոնք հասած են բարձրութեան մը, բայց իրենց զօրութեան ամէնէն վերջին ունկնդրածածելով։ Եւ սակայն Պիչըրի համար ճիշդ հակառակը գտած եմ։ Անոր մէջ պահու գաղափարներ կան, զորոնք ինք երբեք գործողութեան չդրաւ։ Այնպիսի լեցուն մտքէ մը կը քաշէր զանոնք, եւ այնքան ճոխ բնութեանէ մը՝ որ հարկ չէր մնար խնայութիւն ընելու։ Իր անձնականութիւնը մեծապէս կը գերազանցէր զանիկա արտայայտելու իր ազնուագոյն ձիւղերը։ Կրնար այս մասին առատա-

ձեռն ըլլալ, կրնար իր լաւագոյնէն աւելի լաւ ընել եթէ կամէր : Շատ սակաւաթիւ անձեր այս ապաւորութիւնը յառաջ կը բերեն : Կարծեմ Պիլըր կը կանգնի սոյն հազուագիւտ ցանկին մէջ : Ոչինչ, զոր ըրաւ, իրեն չափ մեծ էր : Ոչ մէկ քարոզ զոր քարոզեց, եւ ոչ մէկ գիրք, զոր թողուցած է իր ետեւը, կու տայ մեղի ունէ բան որ յարմար չափ մը ըլլայ անոր հանճարին : Անոր մէջ կար տեսակ մը նախնական խորութիւն եւ թարմութիւն : Անիկա՞ թոյնքան անսպառ էր որքան նոյն իսկ Բնութիւնը : Այս նկատմամբ Պիլըր եզական է : Ես չափ քարոզներ եւ բանախօսութիւններ լսած եմ աւելի փայլուն քան անկէ ունէ լսածս : Ես երբեք չպատահեցայ մարդու մը, որ Բնութեան անսպառելի խորութեան այսպիսի զգացում մը տար ինծի :

Կարողութեան ամէնէն յաղթական ցոյցը զոր երբեք տեսած եմ, Պիլըրի հրաժեշտի ժողովը էր Լոնտոնի Սրիթի Թէմփլը եկեղեցիին մէջ անոր վերջին այցելութեան ժամանակ : Գրեթէ երկուքուկէս ժամ խօսեցաւ : Քովը կը նստէի. եւ ապշեցայ տեսնելով որ անոր բանախօսութեան նշանակեալ կէտերը կէս թերթ թուղթ չէին լեցներ : Անոր ղուարթախօսութիւնը երբեք աւելի թարմ եղած չէր, եւ ինք երբեք աւելի փափկաղգաց եւ աւելի իմաստուն եղած չէր քան այդ բանախօսութեան մէջ : Բայց թէպէտ բանախօսութիւնը նշանաւոր էր, եւ սակայն աննշան էր բաղդատմամբ անոր որ յաջորդեց : Առաջարկեց պատասխանել խնդիրներու ունէ նիւթերու վրայ, զոր ունկնդիրները կրնային ընտրել : Ընտրուած նիւթերը այնքան ընդարձակ էին որքան մարդկային խորհուրդը : Անոնք էին խնդիրներ Երրորդութեան ընթերցանէն մինչեւ Ընկերվարականութեան բարոյագիտութիւնը, Կը պարունակէին անձկոտ հարցումներ յաւիտենական պատիժի եւ Անկլիքան Եկեղեցւոյ կղերական կարգերուն վրայ : Պիլըր անգամ մը իսկ կանգ չառաւ : Անոր ճարտարութիւնը, անոր մտային ձկուկութիւնը, անոր հանճարաբանութիւնը, անոր սուր թափանցումը իրեն հարցում ուղղողներուն նկարագիրներուն մէջ, պարզապէս հիանալի, ապշեցուցիչ էին : Միայն անութիւնը եւ ժամանակի անձկութիւնն եղաւ պատճառ որ ժողովը ընդհատեցաւ : Ժողովուրդը աւելի ժամեր եւս կ'ուզէր մնալ դեռ, եւ Պիլըր չցուցուց խոնջման, պարտասման հետք : Արդարեւ Պիլըր ինքն ալ երբ Տր. Փարքըր փակեց ժողովը, զուարճաբանօրէն դանդաղեցաւ ըսելով թէ ինք նոր սկսած էր համ առնել, Այդ յիշատակելի

առաւօտուն Պիլըրը ունկնդրողները վերահասու եղան թէ ինչպէս ճշմարիտ էր թէ այդ անձը յանհունս մեծ էր քան իր գործերը : Հանդիսատես եղան գերագոյն հանճարի մը ազատ, անսահման ցոյցին, որ արտայայտութեան իւրաքանչիւր միջոց գործածեց հաւասար դիւրութեամբ, ըստ հարկին ունէ պահանջի համեմատ բարձրանալու կարող, տեսակ մը անշան դիւրութեամբ շարժելով մարդկային խորհուրդի բարձրագոյն սահմաններուն մէջէն : Եւ այդ օր Պիլըրը չընկալաւ անձերէն ոմանք, իրենց մեծ եւ սքանչելի ըլլալով. հանդերձ, ունկնդիրներուն հետ միաբան զգացին եւ խոստովանեցան թէ իրենցմէ ոչ ոք կը մօտենար այն եզական մեծութեան որ նշանաւոր կը հանդիսացնէր զՊիլըր :

Պիլըր Անգղիոյ քարոզիչներուն մեծ չափ դասեր սորվեցուց, եւ ինչ որ անոնք անոր կը պարտին՝ անհաշուելի է : Մեզի սորվեցուց բնականութիւն : Սորվեցուց թէ ինչ յարգ ունի բանախօսութիւնը, լոկ ատենաբանութեանէն անջատաբար : Ճուշտաց մեզի թէ ո՛րչափ մեծ է կարողութիւնը մարդուն, որ կրնայ խորհիլ ոտքի վրայ կանգնած միջոցին : Սորվեցուց մեզի թէ ոչ ցուցամով խօսքերը, ոչ ալ պերճ արուեստակեալ հետորութիւնը եւ ոչ իսկ ժողովրդական նիւթ մը պէտք է ունակընդիր բաղմութեան ականջը գերելու համար, մեզի ներկայանալով իրեւ մէկը որ կը խորհիլ յստակ, կը զգայ խոր, որ իր սրտէն կը խօսի աղուոր, համեստ, մայրենի լեզուով, եւ չկար նիւթ մը, թէպէտ փրկսոփայական, որ խոր շահեկանութիւն չկարենար ունենալ ունկնդիրներուն համար : Մենք պէտք ունէինք այդ դասերուն, վասն զի բնական պերճախօսութեան աւանդութիւնները, երբ Պիլըր սկսաւ իր պաշտօնէութիւնը, մեծ մասով տարբեր տեսակ էին բոլորովին : Չեմ ուզեր խօսիլ արհամարհոտ խօսք մը անգամ այսօրուան բնախօս ճարտար ատենաբաններու վրայ : Բայց գիտենք թէ անոնց պերճախօսութիւնը արուեստական էին ձեւով, արդիւնք բազում աշխատութեան եւ չորհողուն վերջաբաններով պատկուած : Սփըքըն արդէն ուժգին հարուած մը տուած էր քարոզութեան սոյն մեթոտին, բայց Պիլըր մը պէտք էր զանիկա տապալելու համար : Մէկը պէտք է որ ցուցնէր թէ պարզ բանախօսութեան ազատութիւնը ոչ միայն պատշաճ է պարզ աւետարանական ուղերձներու, այլ նաեւ փրկսոփայական մտածութեանց լայնագոյն ասպարէներուն :

Պիլըրը լսած ըլլալ թուական մը, դարագլուխ մըն էր բազում երիտասարդ քարոզիչներու կեանքին մէջ : Անոնք տուն դարձան իրենց զիրենք

պատրաստել փոխանակ իրենց քարոզները պատրաստելու: Տեսան թէ բեմական ոյժին դադանիքը ուղղակի մարդու եւ մարդու մէջտեղ խօսակցութեան մէջ է: Տեսան թէ ինքնութիւնը զարգացնել աւելի աղէկ է քան նմանիլ ոեւէ մէկուն, թէպէտ նմանողութեան տրժանի ըլլայ ան: Վերահասու եղանակէ լեցուն միտքը, մեծ սիրտը եւ թափանցող հոգին յաջողակ քարոզիչ կը չինեն, ասոնք եւ ասոնք միայն: Ասիկա սորվելու մեծ դաս մըն էր: Ասիկա յեղաշրջեց բեմը, եւ ցայսօր Անգղիական բեմը կը կրէ Պիլլըրի դրոշմը, եւ պատճառ ունի անոր շնորհակալ ըլլալու:

Եւ Պիլլըր մինչեւ իսկ աւելի բան ըրաւ մեր աստուածաբանութիւնը յեղաշրջելու մասին: Հաւանօրէն կը մերժէր աստուածաբան կոչուիլ: Եւ սակայն մեծ էր անոր ազդեցութիւնը աստուածաբանութեան վրայ: Ան օգնեց մեզի ազատուիլ բարբարոսական բանաձեւերէ, մեզ իրազէտ ըրաւ Աստուծոյ մեծափառութեան: Իմ անձիս վրայ խօսելով, ես կ'օրհնեմ անոր յիշատակը: Ան էր ամենամեծ եւ լաւագոյն մարդոցմէ մին: Անկէ ո՞րքան աւելի հեռու երթանք ժամանակով, աւելի յստակ կը տեսնենք անոր հանճարին ընդարձակութիւնը: Համոզուած եմ թէ Ամերիկա անկէ աւելի մեծ մարդ արտադրած չէ, թէ բեմը պարծած չէ անկէ աւելի արգասաւոր զօրութեամբ: Անոր յիշատակը չմեծարել այլանդակութիւն կրնայ ըլլալ: Բայց ես ուրախ եմ, յանուն իմ հայրենակցաց, բազմութիւններու զովաբանութեան սոյն խոնարհ պսակը զնկուս համար անոր մեծարեալ չիրմին վրայ:

ԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՆՏԵԱՆՑ ՓԱՊՈՒՂԻՆ

Անտեան լեռներու փապուղիին շինութիւնը միայն մնացած է կառարելագործելու համար քառասուն մղոնի օղակը, որ անհրաժեշտ է կապակցելու Արճէնթինայի եւ Չիլիի երկաթուղիներու գիծերը: Երկրին քամակը ծակելու համար ընտրուած կէտին վրայ երկաթ ձողերը ծովուն մակերեսէն 10,000 ոտքէ աւելի բարձր պիտի ըլլան: Այս կէտին վրայ, լեռներուն գաղութափ բնութեան պատճառաւ, ուղին, որ անոնց խարսխէն կ'անցնի ուղիղ գծով Չիլիի կողմէն, պիտի ստիպուի վերելքն ընել փապուղի շինելու ամէնէն նշանաւոր մեծագործութեամբ, որուն երբեք նմանը չէ տեսնուած: Ուղին պիտի անցնի կիրճէ մը դէպի վեր ատամնաւոր ձողերով, մինչեւ որ հասնի բարձ-

րութեան սահմանին: Այն ատեն պիտի մտնէ փապուղիին մէջ, որ հարկէն ստիպեալ պիտի շինուի պտուտակած եւ կ'աղակալուի թէ այս ուղին, որ պիտի կցէ Վալիարայզոն եւ Պուէնոս Այրէսը, պիտի աւարտի երկու տարիէն:

ՍԱՐԴԻՆ ՄԵՏԱՔՍԸ

Սարդիոստայնի վրայ նկարուած եւ շրջանակի մէջ դրուած պատկեր մը պարունակող ծրար մը մօտերս բացին մաքսատան պաշտօնեաներ Նիւ Եորքի նամակատան մէջ: Անիկա Նորվեկիայէ կու գար, ուր, ինչպէս ստուգուեցաւ, սարդիոստայնի վրայ պատկերներ նկարելու աոյն տարօրինակ արուեստը գիտեն քանի մը անձեր միայն, որոնք անոր մենաշնորհը ստացած են: Գործածուած սարդիոստայնները, որոնք նշանաւոր պնդութիւն ունին, կը պատահին քանի մը ղժուարամատոյց տեղերու մէջ միայն, եւ շատ սահմանաւոր քանակութեամբ:

Սարդին մետաքսը աշխարհիս մէջ ամէնէն ընտիրը եւ ամէնէն գեղեցիկն է, եւ անկէ շինուած են սքանչելի ձեռագործներ: Ժամանակ մը առաջ անկէ շինուած թաշկինակ մը կը գտնուէր Ուաշինկթըն Երկրագործութեան շիւղի Թանգարանին մէջ, բայց աներեւութացած է հիմա: Դժբաղդաբար Նիւթը մեծ քանակով չկրնար ձեռք բերուիլ, վասն զի սարդերը իրար կ'ուտեն երբ միասին պահուին, ինչպէս փորձով մը հասկցուած է, վասն զի շուտ յետոյ մնացած էր միայն գէր սարդ մը փոխանակ սարդերու խուճի մը:

ՄԱՆՐՄՈՒՆՐ

(Յ. Յ. Մ.)

Հնդկաստանի Սիմլա քաղաքին օթերեւութաբանական զիտարանին մէջ, ծովէն 2,200 մեղրի չափ բարձր, ամպերու բարձրութիւնը չափելու նոր փորձեր կատարուած են, եւ գտնուած է որ մինչ հասարակ դարձ ամպերը հազիւ 2,000 մ. կը բարձրանան, բնագոյն սպիտակ ամպիկները կը բարձրանան մինչեւ 10,000 մ. ծովու մակերեսէն:

—Ռուսիացի բնագէտ մը ելեկտրական մեթոտով քննած է միջատներու ջերմութեան աստիճանը: Գտած է որ, երբ կը հանգչին, իրենց ջերմութիւնը նոյնն է շրջակայ օդին կամ ջուրին հետ: Տակաւ կ'աւելնայ, երբ շրջակայ ջերմութիւնը աւելնայ, եւ շուտ կ'աւելնայ երբ օդը խոնաւ է: Երբ 38° (Հ.) հասնի, անկարող են շարժուիլ, ինչպէս նաեւ երբ —5° է (Հ.) վար իջնէ: Երբ 12° (Հ.) բարձրանայ, կ'սկսին իրենց թեւերը շարժել եւ ջերմութիւնը կ'աւելնայ շարժումով:

—Փարակուէյի նշանաւոր ճարտարուեստներէն մին է նարնջի տերեւներու էութեան (խիւլասա) պատրաստութիւնը : Աւելի քան հարիւր յիսուն տարի առաջ ձիգուիթ քահանաները որոնք այն ատեն կը տիրէին այդ մեկուսացեալ երկրին, նարնջի սերմեր բերին հոն եւ նարնջենիի պարտէզներ տնկեցին, որոնք հիմա ընդարձակ անտառներ եղած են : Անոնց մէջ բազմաթիւ մանր չէնքեր կան յիշեալ էութիւնը հանելու համար : Էութիւնը Գաղղիա եւ Միացեալ Նահանգները կը տարուի օժառ եւ օժանդիքներ շինելու նպատակաւ : Փարակուէյի բնիկներն ալ կը գործածեն զանիկա իրերու բուժիչ օժանդի եւ մազի զօրացուցիչ :

—Մեծագոյն լուսանկարը որ երբեք առնուած է՝ մօտերս ցուցադրուած է Տրէզորնի մէջ ի Գերմանիա, եւ մէկ օրինակը ի ցոյց պիտի դրուի այս ամառ Սէյնթ Լուիսի արուեստահանդէսին ատենը : Սա կը ներկայացնէ Նափոլիի ծոցը, ամբողջ քաղաքով եւ Վեսուվ հրաբուխով : Առաջ վեց զատ ապակիներու վրայ պատկերներ առնուած են, 21×27 սանտիմետր մեծութեամբ : Յետոյ 32 ստրամագիծ ունեցող ոսպնածեւով մը այս պատկերները մէկ շարքի վրայ մեծցուած են 12 մետր (39 $\frac{3}{4}$ ոտք) երկայն եւ 1 $\frac{1}{2}$ մ. (4 $\frac{1}{2}$ ոտք) լայն պրոֆիթի թուղթի մը վրայ, այնքան զգուշութեամբ եւ ճշգրտութեամբ որ անկարելի է կտորներուն միացած տեղերը որոշել : Մասնաւոր գործիքներ եւ ամաններ պատրաստուած են պատկերը տպելու այլեւայլ գործողութիւններուն համար :

—Փարիզցի մը հնարած է կարպետներ եւ ուրիշ գործուածքներ, որոնց հետ բարակ երկաթէ թելեր գործուած են : Երբ ելեկտրական թելեւ հոսանք մը անցուի թելերուն մէջէն, ամբողջը կը տաքանայ : Շատ օգտակար է պաղ առնելու ենթակայ ոտքերու համար :

—Հարաւային Ափրիկէի մէջ գտնուած է «Էլ-Էլ-Էլ-Էլ» աշխարհի մեծագոյն աղամանդն է : 7.5 սանտիմետր երկայն, 3.8 ս. լայն եւ 3.2 ս. հաստ է, եւ կը կշռէ 971 $\frac{3}{4}$ գրամ (քրաթ) կամ գրեթէ 200 կրամ : Ամբողջապէս գործածուելու անյարմար սեպուելով, կտորուած է 16 կտորի, որոնց մեծագոյն երեքը կը կշռեն 40, 37 եւ 33 կրամ, եւ այժմ կը յղուին Ամսթերտամի մէջ : Դանող Ափրիկեցին ստացած է 160 ոսկի եւ ձի մը : Թէ ինչ պիտի արժէ յղուելէ վերջ, ո՞վ գիտէ :

—Մ. Նահանգները անցեալ տարի ունէին 967 թրամվէյի ընկերութիւններ 22,589 մղոն (36,142 քիլոմետր) գծով, գրեթէ հաւասար աշխարհի մեծագոյն շրջապատին : Ասոնց վրայ մէկ տարուան միջոցին 60,200 կառքով ճամբորդեցին 4813,466,000 անձինք, կամ միջին հաշուով օրը 13,187,578 :

—1902ի միջոցին Եւրոպայի մէջ թղթատարի ձեռ-

քէ անցած նամակներուն համագումարը հասած է 8,300,439,292ի եւ քարտերու թիւը 2,789,539,491 : Իւրաքանչիւր պահարանի եւ քարտի երկայնութիւնը միջին հաշուով 14 սանտիմետր սեպուել՝ կ'ունենանք աշխարհի շուրջը 39 անգամ դարձող գօտի մը : Նամակները մէյմէկ դահեկաննոց եւ քարտերը 10 փարանոց սեպուել՝ իւրաքանչիւր բնակչի 23 դահեկանի մօտ նամակի ծախք կ'իյնայ :

—Ազախու ծովը, որ Քէրչի նեղուցին միջոցով հաղորդակցութիւն ունի Սեւ ծովուն հետ, անկէ մէկուկէս մետրի չափ բարձր է, որմէ շարունակական հոսանք մը կը գոյանայ դէպ ի Սեւ ծովը : Ծովեզերքը սկսած է տեղ տեղ ճախնային վիճակի փոխուիլ, եւ թականրոկի ու Բոսթովի նահանգի ստաները անգործածելի դառնալու վտանգին մէջ են : Ռուսիոյ կառավարութիւնը կը խորհի Քէրչի նեղուցին վրայ մէկ միլիոն ոսկիի չափ ծախքով փականքներ շինել եւ ծովուն մակերեսը երեք մետրի չափ բարձրացնել :

—Իտալիոյ Դամիանիա նահանգին մէջ Փոնթինեան կոչուած ճախնային գաւառը ցամքեցնելու ձեռնարկութիւն եղած է, որով 50 քիլոմետր երկայն եւ 18է 20 քիլ. լայն երկրի մը մշակելի վիճակի մէջ պիտի դրուի :

—Արճենթինիոյ Անտեան լեռանց մէջ սկսուած է շինուիլ պողպատէ պարանով կառուղի մը, որ աշխարհի բարձրագոյն կառուղին պիտի ըլլայ : Ասոր նպատակն է 4,585 մետր (15,040 ոտք), կամ Մոն Պլանի գագաթէն քիչ պակաս բարձրութեան մէջ գտնուող հանքէ մը հանքային նիւթեր իջեցնել : Տեղ տեղ մինչեւ 850 մետր երկայն մէկ կտոր պարան լարուած պիտի ըլլայ անանցանելի ձորի մը վրայէն եւ 40 մետր բարձրութեամբ երկաթէ աշտարակներ պէտք պիտի ըլլան : Կառուղին կարող պիտի ըլլայ ժամը 80 կառք փոխադրել, իւրաքանչիւրը 500 քիլո տարողութեամբ :

Վ Է Պ

ՀԻՆ ԴՊՐՈՅԻ ԲԺԻՇԿ ՄԸ

5.

ՀԻՆԻՆ ԽԱՐԷ

Տր. Մաքլիւր թաղուեցաւ ձիւնի այն մեծ փոթորկին ատեն, որ տակաւին կը յիշուի եւ պիտի յիշուի իբրեւ դարուն ամէնէն սաստիկ փոթորիկը որ տեղի ունեցաւ Տրամթոխթիի մէջ : Դեռանին վրայ ձիւնը բաւական բարձրացած էր եւ այն մարդիկը, որոնց ինկաւ ծանուցանել թաղման ժամը, մեծ դժուարութիւն կրեցին բռնելին հեռաւոր յաճախորդներուն տունն հասնելու համար : Երեք-չարթի առաւօտ դարձեալ սկսաւ ձիւնել խոշոր

խոշոր եւ չդադրեցաւ մինչեւ հինգշաբթի : Այն օրն ալ հիւսիսային հով ելաւ եւ դետնի ձիւնը աւելցնելով քան բարձրադիր ագարակներու ճամբաներուն խորութիւններուն մէջ , Իւրթախ հովտին բերանը ահագին թուամբ մը կանգնեց , մեր գլխաւոր ճամբաներուն վրայ ամէն մեծութեամբ յոյժ սիրուն դէզեր ձեւացուց եւ բլուրներու խոռոչները մինչեւ յիսուն ոտք ձիւն լեցուց :

Ուրբաթ առաւօտ հովը ընդհատ ընդհատ փչող բուքի վերածուած էր , որ վերարկուդ ձիւնի ճերմակ փոշիով կը ծածկէ , եւ արեւը կը ծագէր ձմեռնային այնպիսի տեսարանի մը վրայ , զոր ոչ մէկ քաղաքացի կարող է երեւակայել եւ ոչ մէկ գիւղացի կարող է մոռնալ : Հովտին համակ ծածկուած էր պսպղուն անծայրածիր սաւանով , որու ներքեւ կը մնային ծառերու բոլոր խորձերը եւ ցիրուցան ագարակատունները , եւ որ բաժնուած էր հոն միայն , ուր Թոթի կը սուրար սեւ ու յորդուն հոտանքով : Մեծ ճանապարհաւոր կ'ելլէր կ'իջնէր ձիւնի ուռած կոհակներով , որոնք մամուլապատ գետնին մէջ խորասուզուող գետակներուն վրայ կը կամարտնային եւ նուրբ ու ննգաւոր խաւով կը ծածկէին սեւ մամուլապատ ճահիճները : Անդին դէպ հիւսիս ու արեւմուտք բլուրները կը բարձրանային վեհ սպիտակութեամբ՝ ի բաց տուելով Իւրթախ հովտին ցից պատերուն սեւութիւնը , իսկ մեր ստորին կրամբեանց վերեւ կը նշմարէինք հեռակայ կատարներ , որոնք առ Աստուած կը սլանային սրբութեամբ :

Ուիլեմ Մաքսիմի թաղման համար աւելի յարմար ժամանակ կը թուէր այս քան ամառն իր ծաղիկներով ու ոսկեղէն հունձքով : Ան , բժիշկը , մեղմ մարդ մը չէր եղած , ոչ ալ հանգիստ կեանք վարած : Եւ ահա գերեզման պիտի դրուէր խիստ ձմրան այս հոյակապ տեսարանով ու պայծառ արեգակով : Չէյմի Սուլթըր , որու հետ ճամբայ ելայ եւս դէպ ի բժշկին տունը , իմ մտածումներս չունէր , բայց շատ լուրջ բնութիւն մը առած էր :

«Անշուշտ վսեմ տեսարան է աս : Նմանը երկու անգամ չտեսնուիր երսուն քառուն տարուան մէջ , եւ բնաւ մեծ մարդ մը գերեզման տարուած չէ բնութեան առանկ փառաւոր տեսարանով :

«Բայց ես մարդոց վրայ կը մտածեմ : Խեղճերն ինչպէս պիտի կտրեն աս ձիւնը : Ճամբայ ելողները արդէն դժուար պիտի հասնին , միւսներուն բոլորովին անկարելի է :

«Հարկաւ ամէնքն ալ բոլոր կրցածնին պիտի ընեն , հաւատացէք խօսքիս : Եւ թէ որ օդը բաց ըլլար , առողջ վեց հոգի անգամ պակաս պիտի չըլար :

«Իմ սիրտս չատ կը նեղանար որ մարդուն բան մը չէին ըսեր ողջութեանը : Սակայն կ'զգային անոր ծառայութիւնները , եւ կարծեմ ինք ալ դիտէր՝ դեռ չմեռած :

«Մէկ պակասութիւն մը ունէր իմ դատումովս , ինչու որ ես անոր կոչութիւնը բանի տեղ չէի դնէր — աղէկ ծառերը ոստալից կեղեւ կ'ունենան : Ան ինքզինքին քիչ կարեւորութիւն կու տար :

«Հիմա թէ որ հարցնէի թէ քանի՞ հոգի կ'ուզէ որ իր թաղման ներկայ ըլլան , պիտի ըսէր : Դուն ու Տրեմգիւր եւ կարելի է հովիւէն դատ ալ երկու երեք հոգի : Եկու տես որ հիմա ոչ մէկուն թաղման այդչափ քիչ մարդ կ'ըլլայ , թէ որ փոթորիկ չըլլայ :

«Նայէ ,» ըսաւ Չէյմի , որ առաւօտէն ի վեր հաշուած էր թէ քանի՞ մարդ կրնայ գալ , «Իւրթախ հովտէն վեց հովիւ փակուած կը մնան , պիտի չկրնան գալ : Տընլիթհէն նոյնչափ մարդիկ կրնային գալ , բայց կ'իմանամ թէ անոնց ալ ճամբան գոց է : Գանք վերի հովտին : Ոչ մէկ մարդ կրնայ այսօր անցնիլ սարահարթէն կամ ճանապարհաւոր : Անոր բոլորտիքէն անցնիլն ալ երեք չորս ժամ կը տեւէ :» Այսպէս Չէյմի շարունակեց հովտի մարդոց վրայ խօսիլ անոնց տարիքին , ճամբաներու վիճակին եւ մարմնական ուժին տեսակէտով , մինչեւ որ բժշկին տունն հասանք , երբ օդին խըստութեան համար յիսուն հոգի զեղչած էր յուղարկաւորներու հաւանական թիւէն :

Տրեմգիւր , որ առաջին սգաւոր կը ճանչցուէր ամբողջ հովտին կողմէ , դռնէն ընդունեցաւ մեզ ըստ սովորականին վարուելու բռնադատիկ ձեգով :

«Սաստիկ ճամբորդութիւն մը ունեցաք , կը վախճամ , եւ կը մտք անշուշտ : Ոչխարներուն համար ի՞նչ տտեն է : Ինծի կու գայ որ հարկ պիտի ըլլայ չոր խոտով եւ ուրիշ կերով պահել անասունները :

«Երէկ օգուտ չէր ընէր մեծ դրան առջեւի ձիւնը բանալ , ինչու որ նորէն պիտի դիզուէր առտու չեղած : Տանը ետեւի ձիւնը մաքրած ենք աղօթքի ժամուան համար , եւ խոհանոցին դռնէն պիտի մտնէք :

«Երկու հոգի եկան Տընլիթհէն :»

«Ո՛ր տեղէն ,» պոռաց իսկոյն Չէյմի :

«Տընլիթհէն ,» ըսաւ Տրեմգիւր :

«Ի՞նչ կ'ըսես , ո՛ւր են :»

«Կրակին քով , հագուածնին կը չորցնեն , շատ ալ պէտք ունին : Իրենցմէ մէկը գլխովար ինկեր է փոսի մը մէջ եւ ընկերները դուրս հաներ են :

«Հիմա չորս ժամէն եկեր են եւ շատ դժուար

ընթերցան կրեմ : շատ կը սիրէին անիկա եւ, շէյմի, ինչ կը կարծես (հոս Տըրմզիւի ձայնն իր սովորական շնչոյն առաւ եւ իր պաշտօնական հանգամանքը անհետացաւ), ամէնքն ալ սեւ հագած են» :

«Ապաստուածէն շատ վեր բան է ատ», ըսաւ շէյմի, «բայց ուրկէ՞ կու գան սա մարդիկը, Տըրմզիւի» :

Շալերով փաթաթուած երկու մարդիկ կ'իջնէին բոխկին տանը ետեւի կողմի ըլլալէն՝ երեք ոտք տեղը մէկ քայլ ընելով եւ իրենց ձեռքը երկայն գաւազաններով :

«Իւրթախ հովիտէն են, շէյմի, ինչու որ մէկը Բիլարմի եկած է ոչխարով : Բայց ինչպէս եկեր են, խելքս չհասնիր» :

«Չկրնար ըլլալ, Տըրմզիւի», ըսաւ շէյմի սոստիկ ոգեւորուած : «Իւրթախ հովիտին դռները կըղպուածի պէս են ձիւնով» :

«Անշուշտ հովիտէն չէք դուք, աղաք», ըսաւ մարդոցը, երբ անոնք խրամին վրայէն ցատկելով եկան ետեւի դուռը : Անոնց շալերէն ձիւն կը թափւիէր մինչ կը քայլէին :

«Այո, ենք եւ մի կասկածիք : Բայց կարծեմ տեղ մը պիտի թաղուէինք, չէ՞, Չարլի : Ես բլուրին աս կողմը շատ չեմ գիտեր, եւ ձիւնի սոսկալի տեղեր կային» :

«Մեծ պատիւ է ձեզի որ աս փորձը ըրիք», ըսաւ Տըրմզիւի, «եւ ուրախ եմ որ ապահով հասաք» :

«Ինք իմ կնոջս օգնելու համար եկած է նոյնչափ գէշ օդով», պատասխանեց Չարլի :

«Իւրթախցի երեք հովիւ ալ պիտի դանքի մը ետքը, Վերին Իւրթախէ : Մենք տեսանք զանոնք երբ գետին ծանծաղուտէն կ'անցնէին : Իրենց բոլոր ոյժը գործածելու պէտք ունէին, ինչու որ ջուրը մինչեւ իրենց մէջքը կ'ելլէր եւ ջաղացքի հոսանքի պէս կը վազէր : Բայց ձեռք ձեռքի տուած աղուոր մը միւս կողմն անցան» : Իւրթախցիներն ալ կրակին քով գացին :

Հովտեցիներն սկսան գալ երկու երկու եւ երեք երեք, եւ շէյմի դրան վրայ լաւ դիրք մը գրաւելով եւ կատարեալ անտարբերութիւն ձեւացնելով իր հաշիւը բռնեց մինչեւ որ ինք անգամ գոհ եղաւ :

«Ուիլեմ Մաքլիւր արժանաւայել թաղում մը պիտի ունենայ հակառակ ձիւնին բուքին : Խելք չհասնիր թէ ինչպէս ժողովուեցան մօտէն ու հեռուէն» :

«Կարծեմ, ժամ է որ ամէնքը պաշտօնէին քով ժողովուին, Տըրմզիւի : Ամէն մարդ եկած է բաց ի

վերի հովտեցիներէն : Անոնց ալ գալուն յոյս չկայ» :

«Ատչափ վատահ մի ըլլաք, շէյմի : Սա ճամբուն վրայ տեսնուողները անոնց կը նմանին, Հուինի իրենց առաջնորդն է» : Այդպէս ալ էր իրօք : Տասներկու հոգի էին : Միայն էտրմ Բոս չկար, որ բռնի վար դրուած էր ութսուներկու տարեկան ըլլալուն համար :

«Ճախճախուտ սարահարթէն անցնիլը նախախնամութիւնը փորձելու պէս բան մըն էր», ըսաւ Հուինի, «եւ բոլորովէն անցնելու էր, վախցայ որ կը կորսուինք» :

«Նայէ, շէյմի», ըսաւ Տըրմզիւի՝ տուն երթալով, «ճամբէն դեռ եկող կ'երեւի», քանի որ դեռ չենք սկսած : Այսօր ստիպուած ենք շատ ճշտապահ չըլլալ գետնի ձիւնին երկու ոտք բարձրութիւնը նկատելով, առանց հաշիւի առնելու ճամբուն միւս գոլարուութիւնները» :

«Բան մը կ'երեւի սա անկիւնը, բայց մարդ չէ : Տեսակ մը մեքենայ ըլլալու է : Կարելի է, հացի կառք է որ մինչեւ հոն եկած է» :

«Ոչ, ոչ : Երկու ձի կայ իրարու ետեւ կապուած : Կարծեմ չնակառք է, առջեւի կողմը երկու մարդնստած : Ասոնք ալ թաղման եկող ըլլալու են» :

«Ինչ կ'ըսես, շէյմի», ըսաւ Հիւլաքս, «արդեօք Մըրթաունի բոխկներէն են : Գիտես, շատ կը սիրէին Մաքլիւրը» :

«Մըրթաունի բոխկ չեն», պոռաց շէյմի մեծ ուրախութեամբ, «ոչ ալ ուրիշ տեղի բոխկ : Կը ճանչնամ ատ ձիերը եւ անոնց ետեւի մարդը : Ծուռ, Հիւլաքս, կեցուր մարդիկը եւ Տըրմզիւի ըսէ որ դուրս գայ, ինչու որ Լորտ Բիլլփինտին է որ կու գայ Մըրթաունի դղեակէն» :

Ինք շէյմի պահուըտեցաւ եւ չուզեց երեւիլ :

«Իրեն արժանի յարգանքը կը գտնէ այսօր մեծէն ու պզտիկէն», ըսաւ շէյմի խապտ ձայնով : Ասանկ օդով Իւրթախ հովիտէն ելլելու վերի հովիտէն գալ երկայն ճամբով, եւ Լորտին համար ալ Մըրթաունի բոլոր ճամբան կտրել ձիւնին բուքին մէջէն, միմիայն Ուիլեմ Մաքլիւրի թաղումը պատուելու համար, գիւրին բան չէ ամենեւին : Սիրտն է որ բերաւ մարդիկը, եւ իրենց դէմքերէն ալ յայտնի է : Ամէն մարդ իր խելքն ունի եւ կը խորհի, թէպէտ փոթորկէն զատ ուրիշ բանի վրայ չխօսիր : Կը խորհի ան օրուան վրայ երբ Ուիլեմի ձեռքով ազատուեցաւ մահուան ճանկէն, կամ ան գիշերուան վրայ երբ իր բամբիւր փրկուեցաւ իր նեղութեան ժամուն :

«Ատոր համար ամէնքը սեւ հագած են այսօր կանուխ եւ կեանքերնին վտանգի դնելով ճամբայ

ինկած : Տրբմթոխթիցինները չեն կրնար շատ բան յայտնել, ցաւալի է, եւ ամէն ճիգ պիտի թափեն որ բան մը չյայտնեն : Սակայն ես իրենց աչքերուն մէջ կը կարգամ ամէն բան :

«Բայց վայ ինծի,» ըսաւ շէյմի փղծկելով եւ ծառի մը ետեւ փախչելով — այսքան փափուկ է ծաղրածուի մը սիրտը — «որ մարդիկ կրնան առանց բան մը ըսելու ընդունիլ մէկուն ծառայութիւնները բոլոր իր կեանքին մէջ եւ ըսաւ պատիւ մը չընել անոր մինչեւ որ մեռնի : Ո՛հ, երանի թէ միայն մէկ անգամ ժողովուէին ասանկ, երբ դեռ ողջ էր ինքը եւ ցուցնէին թէ պարապ տեղը չէր աշխատած : Շատ ուշ, շատ ուշ հասաւ իր վարձատրութիւնը :»

Շէյմի այս պարապ տրտնջանքին միջոցին դըդեակին կառքը, ձիւնապատ անիւներուն վրայ դժնդակ ճամբորդութեան մը նշաններով, կոտրած ու չուանով կապուած քեղիով, ծռմուկած լապտերով, փրփրած ձիերով, սկսաւ յառաջանալ երկու կարգի վրայ շարուած ագարակագործներու մէջտեղէն, եւ Տրբմզիւ ակներեւ յուզումով ընդ առաջ ելաւ Լորտին՝ ըսելով,

«Տէր իմ... երբեք չէինք ակնկալեր ասիկա... ինչ ճամբայ է աս :»

«Ինչպէս էք, Տրբմզիւ, եւ ինչպէս էք ամէնքդ ձմրան այս սաստիկ օրուան մէջ, կէս ժամ ուշ մնացի : Չորս ժամ սարսափելի նեղութիւն կրեցինք տասնըվեց մղոն կտրելու համար, մեծ մասն հարկաւ փոսերու մէջէ :»

«Ձեր վսեմութիւնը մեծ ազնուութիւն ըրաւ, տէր իմ, այս ջանքը ընելով, եւ ամբողջ հովիտը երախտապարտ կը մնայ ձեզի, ինչու որ անոր ցուցուած ամէն ազնուութիւն մեզի ցուցուած կ'ըլլայ :»

«Մեծ բան մը չէ այս, Տրբմզիւ,» պատասխանեց Լորտը եւ ամէնքը լսեցին անոր յստակ եւ որոշ ձայնը : «Այսպիսի քանի մը փոթորիկներ հազիւ պիտի կրնային զիս արգելել յարգանքս մատուցանել Ուիլքեմ Մաքլիւրի յիշատակին :»

Երբ ամէնքը հաւաքուելով կիսաշրջանակ մը կազմած էին խոհանոցին դրան առջեւ, Լորտ Բիլզփինտի դուրս եկաւ (ամէն մարդ դիտեց թէ հանած էր իր վերարկուն եւ սեւ հագուած՝ հովտեցիներուն նման,) եւ անոնց մէջտեղը կայնեցաւ, աջ կողմը ունենալով Տրբմզիւ եւ ձախ կողմը Պըրնպրէ, որոնք իր գլխաւոր վարձակալներն էին, եւ երբ հովիւը երեւցաւ, ամէն ոք իր գլուխը բացաւ :

Հովիւը նայելով յուղարկաւորներուն վրայ — հարիւր հուժկու եւ լուրջ մարդիկ, որոնց նմանը հազիւ կարելի էր գտնել Սկովտիոյ մէջ — որոնք, սպիտակ ձիւնայատակին վրայ կանգնած, զմայլելի պատկեր մը կը կազմէին, ըսաւ,

«Սաստիկ ցուրտ է, բարեկամներ, եւ ձեզմէ ոմանք ծեր են : Թերեւս աղէկ կ'ըլլայ որ աղօթքըս չսկսած՝ ձեր գլուխները դոցեք :»

Ալեխառն Լորտ Բիլզփինտի, երկու ձերունիներու մէջտեղ ուղղորդ կանգնած, պատասխանեց.

«Շնորհակալ ենք, Պատ. Տէյվիտսըն, ձեր հոգածութեան համար : Բայց անիկա շատ փոթորիկներ կրեց մեզի համար, եւ մենք չենք վախճար անոր թաղման ժամանակ քանի մը վայրկեան պաղ առնելէ :»

Ակնարկ մը փայլեցաւ ամէնուն խիստ դէմքին վրայ եւ անդրադարձուեցաւ Պատուելիէն, որ աւելի բարձր տեղ կեցած կը թուէր :

Խորին հաճութեամբ դիտեցինք թէ անոր աղօթքը պարագային համեմատ յօրինուած էր : Առաջին մասը առ Աստուած շնորհակալութիւն էր մեր բժշկին կեանքի գործին համար : Ամէն նախադասութիւն ակնարկութիւն էր անոր ծառայութիւններուն եւ զոհողութիւններուն : Ոչ ոք չարժեցաւ կամ Ամէն ըսաւ : Մեր մէջ տարօրինակ բան պիտի ըլլար այդ, Բայց ամէն մարդ, երբ լսեց որ իր համր սրտին շնորհակալութիւնը երկնից մատուցուեցաւ, մեծ հառաչ մը արձակեց :

Յետոյ հովիւը աղօթեց որ մեզի շնորհք տըրուի այնպէս ապրելու, ինչպէս այս մարդը ապրած էր երիտասարդութենէ մինչեւ ծերութիւն, ոչ թէ իր անձին՝ այլ ուրիշներու համար, նաեւ որպէս զի մենք ալ մեր գերեզմանը տարուինք ճայնպիսի սիրով որով մենք կ'ողբանք այսօր այս նշնեցեալ քու ծառայ : Դարձեալ նոյն հառաչը արձակուեցաւ եւ հովիւը Ամէն ըսաւ :

Մեռելաթաղի պաշտօնեան անխօս կեցած էր դրանը մէջ եւ անա չորս հուժկու մարդիկ ներկայացան : Ասոնք կամաւ կու գային դադաղը վերջնել եւ տանիլ մինչեւ առաջին հանգրուանը : Մին էր Թամըս, էնի Միչլիլի ամուսինը : Մին էր Սանտըրս Պէքսթըր, որու կեանքին համար Մաքլիւր մեծ մաքառում ունեցաւ մահուան հետ : Երրորդն էր Իւրթախ հովտի այն հովիւը, որու կնոջ համար Մաքլիւր փոսի մը մէջ ինկաւ եւ իր մէկ ոտքը եւ կողերէն երեքը կտրեցան : Չորրորդն էր Տընլիթհիլ մը, որ իր յատուկ պատճառներն ունէր այս ծառայութիւնը մատուցանելու :

«Աստի խոշոր մարդէ մը սպասուածէն շատ թեթեւ է ինքը . կը տեսնէք որ բոլորովին հալեր է , բան չէ մնացեր : Բայց ճամբան գէշ է , եւ կէս մղոն անդին կը փոխեմ ես ձեզ ։»

«Դուռն հոգ մի ընեք ,» ըսաւ Իւրթախ հովտի մարդը , «փոխել մոխել չկայ այսօր ,» եւ թամբս չնորհակալ եղաւ որ մէկը փոխանորդաբար իր զգացումներն յայտնեց :

Անտարակոյս ոչ մէկ թաղում բռնկի մը թաղման չափ սրտաշարժ է : Մասնաւոր տիրութիւն մը պատեց բոլոր յուղարկաւորները , երբ կը տարուէր մարմինն այն մարդուն , որ գրեթէ կէս դար իրենց օգնականն եղած էր հիւանդութեան ատեն եւ ժամանակ ժամանակ իրենց դռնէն վանած էր մահը : Հիմա վերջապէս մահը յաղթած էր անոր , վասն զի զիրենք ազատողը չէր կրցած ինքզինք ազատել :

Երբ դադարը ախոռին դրան առջեւէն անցաւ , ձի մը ներսէն վրնջեց եւ ամէնքն իրարու նայեցան : Բռնկին սիրական ձիակն էր որ իր տիրոջը կը կանչէր :

Ճէյմի ախոռը մտաւ մեղմով եւ մտուրին քով գնաց :

«Խեղճ ձի , դուն այսօր անոր հետ պիտի չերթաս , եւ ալ պիտի չտեսնես անիկա : Վերջին ճամբորդութիւնն ըրեր անոր հետ եւ մինչեւ վերջը հաւատարիմ եղար ։»

Թաղումէն ետեւ Տրեմգհիւ ալ եկաւ ճէյմի քով եւ անձամբ իր պատրաստութեամբ զայն : Սանտրոս անոր պառկելու տեղ մը պատրաստեց փափուկ ու չոր յարդով եւ իրիկուն հերի համար ձիերու սիրական բաները դրաւ անոր առջեւ : Ճէյմ ոչ կեր կ'ուզէր , ոչ հանգիստ , այլ սրտնեղութեամբ կը շարժէր իր մտուրին առջեւ , եւ կարծես մէկուն կ'սպասէր որ չէր գար : Ոչ ոք գիտէ թէ ձի մը եւ չուն մը ինչ կ'զգան եւ կը հասկնան , վասն զի Աստուած խօսելու կարողութիւն չէ տուած անոնց : Եթէ բակին մէջ շարժող ոտքի ձայն առնէր , կ'սկսէր վրնջել եւ միշտ կը դառնար ու կը նայէր , երբ դուռը բացուէր : Բայց հնար չէր անոր բան մը կերցնել , եւ գիշերները Տրեմգհիւ անոր ողբազին վրնջիւնը կը լսէր : Կարծես թէ կենդանին կ'սպասէր որ դուռս հանուի քանկարծական ճամբորդութիւն մը ընելու համար : Քիտրըմիի անասնաբոյժը եկաւ տեսաւ զայն , եւ ըսաւ թէ անկարելի է բան մը ընել , երբ ձի մը այսպէս կ'ըլլայ :

«Ասանկ ձի մը տեսած եմ առաջ ,» ըսաւ . «թէ որ ձի ըլլալու տեղ մարդ ըլլար , պիտի ըսէիք թէ սրտին ցաւէն կը մեռնի ։»

Խրատեց հրացանով զարնել զայն վերջ տալու համար անոր թշուառութեան : Բայց հովտին մէջ չէր գտնուեր մէկը որ համարձակէր այդ բանն ընել , եւ ճէյմ այդ յոգնութենէն ազատեց զանոնք : Երբ Տրեմգհիւ Տր. Մաքլիւրի մահուան ութերորդ օրը երկուշաբթի առաւօտ ախոռը գնաց , տեսաւ թէ ճէյմ վերջապէս մեռած էր , բայց աչքերը բաց էին եւ դէպի դուռը դարձած :

«Անոր հաւատարիմ ձիակն էր ,» ըսաւ Ճէյմի յուղարկաւորներու թափօրին միանալով , «եւ իրար շատ կը սիրէին ։»

Սպիտակ հովտին վրայ կ'երկարէր սեւ գիծը : Գլուխն էր դադարը , ապա կու գային Լորտը եւ Տրեմգհիւ , եւ միւսները շարուած ըստ պատահման , բայց սովորականէն աւելի հոծ կարգով , վասն զի երկու կողմի ձիւնը խոր էր , նաեւ վասն զի այս ուրիշ յուղարկաւորութեան չէր նմաներ : Կը տեսնէին բլրակողի տուններէն իւրաքանչիւրին դրան առջեւ կիներ , որ կու լային , վասն զի ամէն ընտանիք կարեւոր պատճառ մը ունէր քառասուն տարի այն կողմերը ծառայող բռնկին յիշելու : Երբ Պէյ Պէքսթըր ողջ տեսաւ զՍանտրոս եւ զայն ազատող բռնկին դադարը անոր ուսին վրայ բարձրացած , ծռեց իր գլուխը եւ գիւղին տղաքը այնպիսի լաց մը սկսան իրենց սիրելիին համար որ քիչ մնաց մարդիկը իրենց համբաւը պիտի աւրէին անոնցմէ վարակուելով :

«Աղէկ աղատեցանք , վերջապէս ,» ըսաւ Հիւլաքս . «սաստիկ կը սիրէր տղաքը , ինչու որ բնաւ չունէր ։»

Բռնկին տունէն մինչեւ եկեղեցին միայն մէկ ցած տեղ կար ճամբուն վրայ : Ան ալ առտուն կանուխ բացուած էր : Սանտրոս , դեռ չլուսցած , հանած էր թաղին տղաքը : Ստոնք ճրագի լուսով աշխատելով այնպէս մաքրած էին ձիւնը որ , երբ Տրեմգհիւ եկաւ թափօրին ճամբան աչքէ անցընել , աղուոր անցք մը պատրաստուած գտաւ երկու կողմը 12 ոտք բարձր ձիւնէ պատով :

«Ապրիս , Սանտրոս ,» ըսաւ , «աս աղէկ մտածեք ես եւ շատ աղէկ ես ըրեր ։»

Բայց Սանտրոս լոկ սա պատասխանը տուաւ .

«Ինք շատ անգամ կ'ստիպուէր չըլնալ ընելով անցնիլ ասկէ : Կ'արժէր որ իր վերջին ճամբորդութեան համար բաց ճամբայ մը ունենար ։»

Երբ դադարը դրուեցաւ գերեզմանին եզրը , գերեզմանատան իրեւ միակ սեւ առաքկան , Թամբս Միլը իր կեանքին ամէնէն գեղեցիկ դործն ըրաւ : Ծռնակի վրայ եկաւ եւ խնամով մաքրեց հովէն դադարին վրայ քշուած ձիւնը , որով ծածկուած էր

ննջեցեալին անունը : Ապա միւս մարդոց ետին անցնելով աներեւոյթ եղաւ , այնպէս որ Տրամգիւղ զժուարաւ կրցաւ գտնել զայն՝ ձեռքը չուան մը տալու համար : Բանդի բժիշկը թաղողները սա ութ անձերն էին : Լորտ Բիլզիինտի գլուխը կեցած իրեւ հողատէր , Տրամգիւղ՝ ոտքին կողմը իրեւ քարեկամ , Թեմին երկու եկեղեցականները մին աջ կողմը , մին՝ ձախ , ասոնցմէ ետեւ ազարակապաններէն Պրնպրէ եւ Հիլաքս եւ մշակներէն Սանտըրս ու Թամըս : Այսպէս դրուեցաւ բժիշկը իր վերջին հանգստավայրը ձեռամբ հովտին զոր այնքան կը սիրէր :

Երբ մեռելաթաղը լնցուց իր գործը եւ դալարիքով ծածկեց գերեզմանը , Լորտ Բիլզիինտի սապէս խօսեցաւ .

«Տրամգիւղի բարեկամներս , ուղիղ չէ որ ասկէ մեկնինք լուծեամբ եւ որ ոչ մէկը յայտնէ իր սրտին զգացումները : Ահա թաղեցինք հոս մարմինը այնպիսի մէկուն , որ անսահման անձնուրացութեամբ եւ անայլալ բարութեամբ այս հովտին ծառայեց աւելի քան քառասուն տարիներ : Ես իմ կեանքիս մէջ շատեր տեսած եմ արի եւ առաքինի , բայց ոչ ոք այս աշխարհի վրայ աւելի ասպետավայել ընթացք ցուցած է քան Ուիլեմ Մաքլիւր : Դուք երբեք իր բերնէն լսած ըլլալու չէք ինչ որ ես պիտի յայտնեմ այսօր : Երբ դեռ երիտասարդ էր , հայրս անոր կարեւոր տեղ մը գտաւ աշխատութեան համար : Սակայն ինք նախընտրեց իր ժողովրդին մէջ գործել : Եւ երբ ծեր էր , ես ուզեցի շատ բաներ ընել իրեն , բայց բան մը չընդունեցաւ իր անձին համար : Ինք երբեք պիտի չմոռցուի , ցորչալի ողջ մնայ մեզմէ մէկը : Եւ կը մաղթեմ որ ամէն տեղի բժիշկներ իր ոգին ունենան : Եթէ ձեզի հաճոյ կը թուի , խաչ մը կ'ուզեմ ես կանգնել անոր գերեզմանին վրայ , եւ Պատ. Տէյվիտսընէ , իմ վաղեմի բարեկամէս ու ընկերէս , կը խնդրեմ որ Սուրբ Գրոց համար մը ընտրէ անոր վրայ փորագրելու համար :»

«Շնորհակալ ենք , Լորտ Բիլզիինտի ,» ըսաւ Պատուելին , «որ մեր քով ներկայ եղաք մեր սուղին մէջ : Շնորհակալ ենք նաեւ պատուին համար զոր Ուիլեմ Մաքլիւրի յիշատակին կը մատուցանէք : Եւ ես կ'ընտրեմ սա ընտրանք ձեր խաչին վրայ փորագրուելու համար :

«Ասկէ աւելի մեծ սէր մէկը չկրնար ունենալ , որ մէկը իր կեանքը բարեկամներուն համար դնէ :»

Միլթըն այն ատեն շատ դառն աստուածաբանութեան մը կապերով կաշկանդուած էր , եւ այս բացատիկ զովեստն անոր զայրոյթը շարժեց :

«Անտարակոյս Տր. Մաքլիւր բնական շատ առաքինութիւններ ունէր ,» ըսաւ : «Եւ իր գործը լաւ կը կատարէր : Բայց ցաւալի է որ աւելի բարեպաշտ մէկը չեղաւ :»

«Երբ Ուիլեմ Մաքլիւր Դատաւորին առջեւ ելլէ , Միլթըն ,» ըսաւ Լախլըն Բէմպըլ , որ այն օրը իր վերջին խօսքերը խօսեցաւ հրապարակաւ եւ խօսքերն ալ սիրոյ եւ ողորմութեան խօսքեր էին , «Դատաւորը անոր բարեպաշտութիւնը պիտի չհարցնէ , ինչու որ բժշկին դատաստանը շատոնց եղած լնցած է եւ լաւ դատաստան է : Ես ու դու շատ երջանիկ մարդ պիտի ըլլանք , եթէ անոր դատաստանին նմանը ունենանք :

«Աւետարանին մէջ գրուած է ան , բայց Ուիլեմ Մաքլիւր է միայն որ չսպասեր անոր :»

«Ինչ է ան , Լախլըն ,» հարցուց եռանդով Չէյմի Սուլթըր :

«Երբունին , որ շատ տկար էր , չիտակ կայնեցաւ ճամբուն մէջտեղը , եւ սիրակաթ անուշուրթեամբ մը փայլող դէմքով , որ երբեմն այնքան խիստ ու դաժան էր , արտասանեց .

«Եկէք , իմ Հօրս օրհնածները... հիւանդ էի , ու ինձի տես եկաք :»

Վ. Ե. Բ. Զ.

ԿՈՅՐԻՆ ՀՈԳԵԽՍՈՒԹԻՒՆԸ (Յոհ. Պաւլոսեան , Խաբէր)

Բնութեան ժառանգազուրկ մէկ զաւակն եմ ես : Անգութ ճակատագիրը վարագոյր մը քաշեց բիրիս ու կոյր կոչեցին զիս : Բարակ թերթիկ մը , նուրբ թաղանթ մը եւ ահա ամբողջ տիեզերքը յաւերժական գիշեր մը կը դառնայ ինձի համար : Շօշափելի խաւարը կը չըջապատէ զիս :

Ճառագայթին կարօտը կը քաշեմ . կեանքիս կէսը կու տայի , եթէ նախախնամութիւնը երկու ճառագայթ շնորհէր աչքերուս ու արեւուն ճառագայթը ողջունէի :

Կեանքս խարխալում մ'է : Մահներս թայրը կը վերջանայ Կեանքս : Հպումը նիւթին , ահա ամբողջ գիտութիւնս :

Սքանչելի բաներ կը պատմուին զիս չըջապատող տիեզերքին վրայ , որոնք աւելի կը սաստկացնեն ցաւս : Գլխուս վերեւ աստղադարձ գմբէթ , ոտներուս տակ զմրուխտ դաշտերը , խնկաւետ ծաղիկներ , երփներանգ թռչուններ , քողքուած անտառներ , դիւթող արշալոյսը , կախարդող վերջալոյսը , գոյնը , գեղը , Բնութեան բանաստեղծութիւնը որուն ներքողը շարունակ կը հնչէ ականջիս , խորհրդաւոր երեւոյթներ են ինձ համար :

գաղտնեաց խորաններ՝ որոց սեմէն ներս թուլա-
տրուած չէ ինձ մտնել :

Չղջիկ մ'եմ որ աղջամուղջին մէջ կը թեւածեմ,
չղջիկ մը զգայնիկ : Կեանքը ինծի համար քաւա-
րան մ'է : Ես ընտելեան խորթ գաւազն եմ, կոյր
բաղդին կոյր գաւազն :

Ու դեռ շատ աւելի խորունկ խոցուած է սիրտս,
որովհետեւ չեմ կրնար վայելել ժպիտը սիրելիներ-
ուս, պաշտելի մայրիկիս, սիրելի եղբայրներուս,
գորովուն քոյրերուս, բարեկամներուս, բարեբար-
ներուս : Անոնց ժպիտը շատ աւելի գեղեցիկ է
քան լոյսի ճառագայթը : Ինչ սոսկալի ճակատագիր է
սիրելիներուդ ներկայութիւնը զգալ, անոնց ձայնը
լսել, զանոնք վայելելու բուն հրաշք մը զգալ
մէջդ ու յաւիտեական պատուարի մը բաղխիլ :
Առանց փոխադարձ ժպիտներու, սիրալիր ազնարկ-
ներու, ինչ է կեանքը :

Թէպէտ կոյր եմ ու արտաքին աշխարհը գրեթէ
գոյութիւն չունի ինծի համար, բայց ներքնաշխարհ
մը ունիմ զգացումներու ու մտածումներու, յոյ-
գերու ու վէպան մը՝ որոյ մէջ կ'ալէկոծիմ : Թէեւ
երկնից լուսաւորները գոյութիւն չունին ինծի
համար, լուսաւոր մտածումներու հոյեր կը շողան
զանկակամարիս ներքեւ : Քանի որ արտաքին աշ-
խարհի ջահերը մարած են ինծի համար, իմացա-
կանութեան ջահը շատ աւելի չքեղ կը փայլի մէջս :
Դիտակցութեան աշխարհը աւելի հրաշալի է քան
նիւթի աշխարհը, աւելի խորհրդաւոր քան Բնու-
թիւնը : Կը նախընտրէի կոյր մը ըլլալ բանաւոր
քան անբան արարած մը հազար աչքերով օժտուած,
կոյր քան աչքը բաց մարդ մը, որ ապուշի պէս կը
դիտէ տիեզերքը ու բան մը չգգար անոր գեղեց-
կութենէն : Քանի՜, քանի՜ մարդեր կան այսօր որ
կը տեսնեն ու չեն տեսներ, որ բաց աչքով կոյրեր
են ու Բնութիւնը անոնց հոգիները հմայած չէ
իր բանաստեղծութեամբը : Դեռ աւելի սոսկալին
կայ : աչքը բաց ու միտքը կոյր՝ աչքերը վառվռուն
ու զգացումները մարմնուն էակներ, որոց ներք-
նաշխարհը քառս մ'է :

Իմ գիտակցութեանս աշխարհն ալ անհուն է :
Երեւակայութեան թեւերով ի զուր կը ճգնիմ ա-
նոր եզրերը հասնիլ : Մտածութեան կապարա-
գունդը ի զուր կը փորձէ անոր խորութիւնը չա-
փել : Դիտակցութեան առանցքին վրայ շարունակ
կը թաւալիմ : Իմ արեւս է ան, ու Ես անոր աշ-
խարհը : Աս անվերջ թաւալումին մէջ գաղափարի
նորանոր աշխարհներ կ'ողջունեմ, զգացումի ա-
սուպներ իրենց լուսաւոր գիծերը կը նետեն, յուս-
սահատութեան ամպրոպներ կը պայթին ու ա-

նէծքի կայծակներ կը փորձեն շանթահարել դիտ-

թէեւ կոյր եմ, բայց կեանքը անուշ է ինձ հա-
մար : Կ'ատեմ մահը, կը սիրեմ ապրիլ : Իմ կեանքը
սոսկ հայեցողութեամբ չվերջանար : Ես ալ ստիպ-
ուած եմ մղել կեանքի պայքարը, ապրիլ պատ-
ուաւոր կեանք մը ինչպէս իմ բարեբաղդ եղբայր-
ներս : Աս պայքարը ահռելի է ինծի համար, բայց
չեմ կրնար խուսափիլ անկէ : Աշխատութիւնը ճա-
կատագրային օրէնք մ'է ամէն գործարանաւոր
էսկի համար : Քրտինքը կեանքին խորհրդանշանն է :
Թէպէտ կոյր եմ, բայց մուրացկանութեան տոպ-
րակը չեմ կրնար կախել վզէս : Մուրացկանու-
թեան տոպրակը արժանապատուութեան անդունդն
է : արժանապատուութեան զգացումը մեռած չէ
մէջս : Ես ընկերութեան մակաբոյծը չեմ կրնար
ըլլալ : աւելի կը նախընտրէի մեռնիլ քան մուրալ :
Թէեւ աչքը բաց կորովի մարդեր կան, որ չեն
ամշնար մուրացկանութեան հացը ուտել, բայց ես
կոյր աչքով կ'ամշնամ, որովհետեւ զգացումը աչ-
քին ծայրը չգտնուիր՝ ալ սրտին մէջ, ու իմ սիրտս
շատ աւելի զգայուն է : Հինգ մատներս աշակից-
ներս են կեանքի պայքարին մէջ, արժանապատ-
ուութեանս պահապան հրեշտակները : Պիտի գոր-
ծեմ, քրտնիմ չարաչար՝ պատուաւոր կեանք մը
ապրելու, պահելու ընտանիքս, կրթելու գաւազ-
ներս ու անոնց սիրոյն, երախտագիտութեան ար-
ժանանալու համար : Անոնց սէրը իմ միջնորդութեան է,
անոնց ձայները հոգիս կը թովեն, անոնց ներկա-
յութիւնը երկինքս է :

Աստուած իմ, պատուէ սա վարագոյրը : արար-
չական մատներդ դպցուր աչքերուս, թող բացուին
անոնք : Ես ալ ողջունեմ արեւը, թող լոյսը ողո-
ղէ հոգիս : Տեսնեմ սիրելիներս, վայելեմ անոնց
ժպիտը, թող սէրը ողողէ սիրտս : Գէթ թողէ մը
աս շնորհն ըրէ ինձ ու եթէ ճակատագրուած եմ
աս կեանքը շարունակել, դարձեալ փակէ աչքիս
եթէ ստեղծող մատներուդ կը վայելէ :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հոգեւոր պաշտօնեաներուն

Ժողովուրդը իր հոգեւոր պաշտօնեաներուն հան-
դէպ տարբեր նկատում մը ունի : Չանոնք սուրբ
եւ կատարեալ անձնաւորութիւններ կը ճանչնայ
եւ այնպէս տեսնել կ'ուզէ, առանց նկատի առ-
նելու թէ անոնք ալ իրենց պէս հողեղէն արարած-
ներ են, ծնած մեղքի մէջ : Ժողովուրդը աղէկ կ'ընէ,
եթէ իր հոգեւոր պաշտօնեաներու մասին իր դա-

ղափարը քիչ մը փոխէ՝ զանոնք երկինքէն իջած հրեշտակներ չնկատելով, Սակայն գալով մեզ, հոգեւոր պաշտօնեաներուն, արդեօք մենք ալ չունինք փոփոխութեան ենթարկելու կէտեր մեր խորհուրդներուն, մեր տեսութիւններուն ու մեր կեանքին մէջ։ Արդեօք ժողովուրդը իրաւունք չունի մեզմէ համեմատաբար աւելի սրբութիւն եւ կատարելութիւն պահանջելու։ Բանին քարոզիչներ պէտք է որ իրենք օրինակ հանդիսանան Քրիստոնէական մաքուր ու սուրբ կեանքին։ Եւ երբ կու գանք մեր անձերը քաղաքացիութեան դնել մեր Առաջնորդին, Յիսուսի, տիպար կեանքին հետ, արդեօք պիտի չգտնենք մեզ շատ թերի եւ պակաս։ Արդեօք այդ կեանքէն արձակուած կենդանի լոյսին առջեւը մենք ալ պիտի չստիպուինք խոստովանիլ մեր անթիւ ու անհամար թերութիւններն ու զանցառութիւնները մեր պաշտօնէութեան անպարէզին մէջ, ձգել մեղքերը զորս հաշուել անկարելի է։ Ինչո՞ւ Քրիստոսի վսեմ գործը, որ անարժաններուն յանձնուած է, պէտք եղածին պէս չուտով առաջ չբերթար։ Ինչո՞ւ անմահ հոգիներ գունդագունդ չեն դիմար Յիսուսի գիրկը, հոն գտնելու համար իրենց փնտռած խաղաղութիւնը, երջանկութիւնը եւ կեանքը։ Ինչո՞ւ համար այսքան քարոզութիւններ ապարդիւն կը մնան յուսացուած հոգեւոր արդիւնքը յառաջ չբերելով։ Շատ են պատասխանները այս հարցներուն, սակայն որքան ալ շատ ու այլազան ըլլան այդ անյաջողութիւններուն պատճառները, կրկին քարոզիչներուն ու հովիւներուն թերութիւններն ալ իրենց կարեւոր տեղը չեն գրաւեր միթէ այդ պատճառներուն մէջ, թերութիւններ՝ զորս պարտական ենք խոստովանիլ։

Վերջերս ձեռքս անցաւ Վեր. Հօրէյընս Պոնաթի մէկ գրքոյկը ուղղուած հոգեւոր պաշտօնեաներու։ Թէեւ նոր գիրք մը չէ ան, սակայն իր պարունակութիւնը միշտ նոր ու թարմ մնալու սահմանուած է, քանի որ հեղինակը կարող եղած է մատնանել այն կէտերը որոնք ամէն դարու ու ամէն պարագայի պահանջները դարձած են իրենց կարեւորութիւնով։ Հեղինակը առաջին երեք գլուխներուն մէջ կարճ ու ամփոփ կերպով քարոզչութեան կարեւորութիւնը, քարոզիչներու ապրելակերպը եւ անոնց անցեալ պակասութիւնները ներկայացնելէ վերջ, չորրորդ գլուխին մէջ կը խօսի պաշտօնէական խոստովանութեան եւ հինգերորդին մէջ ալ՝ պաշտօնէական արթնութեան վրայ։

Ներկայիւս կ'ուզեմ Պաշտօնէական խոստովանութեան վրայ գրուածին մէկ մասը ներկայացը-

նել ընթերցողներուն, մանաւանդ մեր քարոզիչներուն ու հովիւներուն, յուսալով որ օգտակարութենէ զուրկ պիտի չըլլայ անոնց։ Կ'ուզեմ իր եղածին պէս թարգմանաբար ներկայացնել։

Ինչպէս պիտի տեսնուի, հեղինակը կը թուէ 14 թերութիւններ, զորս ամէն մէկ հոգեւոր պաշտօնեայ իր անձին համար պարտաւոր է խոստովանիլ։

1. Անհաւատարմութիւն։ Անհաւատարիմ եղած ենք բուն մեր հոգիներուն, անհաւատարիմ մեր հօտին։ Անհաւատարիմ գտնուած ենք բնմին վրայ, մեր այցելութիւններու ատեն, յանդիմանութեան միջոցին եւ եկեղեցիին մէջ։ Մեր ծառայական պարտականութիւններուն իւրաքանչիւրին կատարման մէջ անհաւատարմութիւն գրտնուած է։ Յանդիմանութեան ատեն մեղքը փոխանակ մասնաւորելու ընդհանուր ակնարկութիւնով մը գոհացած ենք։ Փոխանակ քաջաբար յանդիմանելու քաջուելով զգուշացուցած ենք. եւ փոխանակ ետեւէ ըլլալու սուրբ կեանքի, որ ինքնին աշխարհի հանդէպ բողոք մը ու մեղքի դէմ յանդիմանութիւն մըն է, այնքան անհաւատարիմ գտնուած ենք մեր ընթացքին ու մեր խօսակցութեան մէջ, մեր առօրեայ գործերուն եւ ուրիշներու հետ մեր ունեցած յարաբերութեանց մէջ որ այդ ինքնին գրեթէ չէզոքացուցած է մեր կիրակի օրեր ցոյց տուած հաւատարմութիւնը։

Արմալի արքեպիսկոպոս Ըջըրի գործունեայ եւ Աստուծոյ նուիրուած կեանքին պէս կեանք մը քիչեր ապրած են։ Իր ուսմունքը, աշխատելու սովորութիւնը, դիրքը եւ բարեկամները զինքը միշտ զբաղեալ կը պահէին։ Սակայն ան կը կրէր այնպիսի հոգի մը, որ կարծես չարունակ կը լսէր ձայն մը. «Ժամանակը ծախու առէք, ինչու որ օրերս չար են»։ Եւ ինք կ'անուխ ալ սկսաւ, քանզի տասը տարեկան հասակին մէջ դարձի եկաւ՝ լսելով քարոզ մը հետեւեալ բնաբանին վրայ, «Աղաչեմ զձեզ, եղբարք, գթութեամբքն Աստուծոյ պատրաստել զմարմինս ձեր պատարագ կենդանին» (Հռով. ԺԲ. 1)։ Ան՝ 55 տարի Աստուծոյ խօսքին տոկուն ու աշխատաւոր քարոզիչը եղած է։ Բայց մտիկ ըրէք, իր մահուան անկողինին մէջ ինչ կ'ըսէ։ Ինչպէս Քրիստոսի Արդարութեան միայն կը փարի, եւ այդպիսի կեանք մը անցընելէ վերջ իսկ կրկին իր մէջ մեղք եւ կարօնութիւն կը տեսնէ։ Ահա, անոր վերջին խօսքերը, զորս կէսօրէն վերջ ժամը մէկին ատենները արտասանած է բարձր ձայնով. «Բայց, ով Տէր, մասնաւորաբար ներէ ինծի իմ գանգաւան մեղքերս»։

Քրիստոնէական կրօնը իբրեւ հոգեւոր փրկութեան ճշմարիտ միջոց գործնական հանգամանք մը տալու է Քրիստոնեային : Ոչ որ կրնայ Քրիստոնեայ լինել սոսկ լսելու մարմաջներուն զոհացում տալով : Քրիստոնէին համար վայելուչ եւ բարի գործ պէտք է, գործ, որ հաւատոյ ազնիւ ու չքնաղ պտուղն է : Քահանան եւ Ղեկապետն Երիզովի արկածեալ ճանապարհորդը տեսնելով, եւ թերեւս կարեկցական վախ մ'ալ քաշելով անցան : Այլ անոնք երբեք արկածեալին բարեկամը չհամարուեցան, այլ այն բարի օտարականը — Սամարացին եղաւ ճշմարիտ բարեկամը, որ բարութիւն ունեցաւ, եւ գործնական զոհողութեամբ օգնեց անոր եւ զիդ ու խնամք չնորհեց :

Քարոզութիւն լսելը սովորելու միջոց մըն է, եւ հաւատքը լսելով կ'սկսի եւ կը կազմուի : Բայց հաւատք մը որ մեր վարուց ու բարուց վրայ ազդեցութիւն չընէ՝ չուղղեր, չսրբեր զայնս, եւ մեզի չսորվեցներ սիրել, ներել եւ ողորմիլ : Տեսական ամուլ գաղափար մ'է այն, լոկ մեռեալ հաւատք :

Ըստ բանի Տեառն մերոյ, «Ոչ այն է հաճոյն, որ լսէն, այլ որ տոնէ զկամս Աստուծոյ, որ յերկինս է» :

Թորատ

ԵՂԵՇ ՔԷՑ. ՓԱՅԱՋԱՆ

«ԳԱՅԷՔ ՊԱՏՄԵՑԷՔ

ԻՆՉ ՈՐ ԿԸ ԼՍԷՔ ՈՒ ԿԸ ՏՆՍՆԷՔ»

[Հետեւեալն է անձնական փորձառութեան մը նկարագրութիւնը, զոր ծխամոլ մը կը ղրկէ, յուսալով որ կրնայ օգտակար ըլլալ ուրիշ ծխամոլներու :
Խ՛բ. Ա. Է. Գ.]

Յիսուս մեղքին յաղթեց եւ աշակերտներն ալ խրախուսեց մեղքին յաղթել, ըսելով, «Քաջասիրտ եղէք, ես յաղթեցի աշխարհին» : Յօդուածագիրս սիկարի մոլի հօր եւ մօր զաւակ եմ, Հինգ վեց տարեկան հասակէս սկսայ անոնց օրինակին հետեւիլ : Այսպէս ինը տասը տարի սիկարի անօգնական գերի մը եղայ : Հակառակ հօրս խրատներուն եւ պատիժներուն, չարունակեցի մինչեւ որ խոտապաշտ եղայ : Խոտի վրայ մարդուս իշխելը լսած էինք, սակայն մարդու վրայ խոտին իշխելը չէինք լսած :

Ծննդավայրիս վրայ, խօսելով մօտ 30,000 բնակչաց հազիւ մէկ հարիւրերորդն ազատ է այս ախտէն եւ մինչեւ ցարդ զօրաւոր որոշման տէրեր իսկ չեն կրցած իրենց ուժովն ազատիլ ասկէ : Եղած է որ ոմանք բերանով ծխելը ձգած են, բայց սաստկա-

պէս նեղուելուն պատճառաւ ստիպուած են աւելի լաւ կերպով պատիւ տալ : Մինչեւ հիմա կը վառէին զայն, հիմա կը հոտոտեն : Ուրիշներ ոչ կը վառեն, ոչ կը հոտոտեն : Եթէ այդպէս մնան, լաւ : Բայց չեն մնար, քանի մը օրուան կամ շաբաթուան կամ մի անգամ համար է դադարը : Վերջապէս կ'ստիպուին հպատակիլ :

Ծխախոտի ճնշումէն ազատիլ ծխամոլներուս անկարելի կը թուի : Բայց իրօք անկարելի է : Ոչ միայն ասկէ, այլ եւ ասոր նման խել մը մոլութիւններէ ազատիլ թէպէտ անհնար երեւի, Յիսուսի համար անհնար բան չկայ : Ծխող եղբայր, Յիսուս անձը մի մոռնար : Ինչ որ խնդրես իրեն հաճելի, անմիջապէս կու տայ : Այդ փոքրիկ սիկարը իրեն ներկայացնելու ինչո՞ւ կ'ամչնաս : Խնդրէ իրմէ օգնութիւն, մի վախնար : Մեղքին յաղթող զօրութիւնը ասոր ալ յաղթած է : Ահ, որչափ ամօթով կը գտնուի մարդ, երբ կը տեսնէ անբանութիւնը բանականութեան վրայ տիրած : Խոյս տուր աչկէ, վասն զի հոգին ալ կ'ապականէ :

Ստորագրեալս տարիներով Յիսուսի ձայնէն ազդուած ջանացի փախչիլ : Սակայն, աւա՞ղ, չկրցի : Մոլութիւնս զօրաւոր թակարդներով բռնեց զիս : Ի վերջոյ յանկարծակի նոր թակարդի մը մէջ ինկայ : Անոր զօրութեանէն բռնուեցայ ոչ արծաթով, ոչ ձրի : Ասկէ ամէն անոնց ալ պատրաստ կայ որ հաւատքով կը խնդրեն : Գիշերուան մը առաջին պահը 1½ ժամ աղօթքով Յիսուսի հետ անցընելէս վերջ հոգւոյս մէջէն զգացի պատասխանի ձայնը, որ կ'ըսէր ինծի, «Մի վախնար» : Ծխախոտի զօրութիւնը ինծի համար մեռաւ այն ժամէն : Հանգիստ քնացայ : Բայց ոչ այսչափ միայն, առաւօտուն բնաւ չգործածողի մը պէս ուրախ գուարթ իմ վաճառատունս առաջնորդուեցայ : Դուք ալ փորձեցէք աղօթքի ճամբան, եւ անշուշտ սիկարի գերութեանէն պիտի ազատիք : Յիսուս եթէ մեր տեղը ըլլար, չպիտի գործածէր : ԵՍԱԻԱՔ ՍԵ ԲԱՅԱՋԱՆՈՐԵՆ :

Սեւերակ

Կարապետ Պ. Փէրինճեան

ԱԶԴ

Դպրոցի Գլխի Մանկապարտէզի համար, առաջին մաս, Այբեհնարան, Զարեհ Թորոսեան : Էջ 32, Գին 20 փարա : Հարիւրը 25 դահ. : Երկրորդ մաս, ընտիր ընթերցումներ՝ բացատրուած եւ ճոխ պատկերներով զարդարուած : Էջ 100, Գին 2 դահ. : Հարիւրը 100 դահ. :

Երկու մասերուն մէջ ալ բառերու վանկերը զատ զատ դրուած են ըստ հին սովորութեան : Բողոք. դպրոցներու ձրի նմայ կը ղրկուի երբ ուզուի :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Մայրաքաղաք . Վեն . Սուլթանը Ապրիլի 1-ին յաժանաւին կատարեալ վիճակին համար իր կայս . դռնակութիւնը հեռագրով յայտնեց Միացեալ Նահանգներու Նախագահին , որ ի պատասխանի իր անկեղծ շնորհակալութիւնն յայտնեց հեռագրով . — Անցեալ ուրբաթ Ալէքսանդր արարողութենէն ետեւ Հոլանտական նորընտիր գեսպանը իր յանձնարարագրերը մատուցանելու համար դեսպանատան պաշտօնէութեան հետ կայս . պալատ գնաց եւ պատիւ ունեցաւ պաշտօնապէս ներկայանալ Ն . Կ . Վենիստութեան . — Հայտարարեալ ի ժշկական վարժարանին կից անդամատութեան սրահ մը պիտի կառուցուի 35,400 դահ . ծախքով . — Խալիքի մայրը մայրաքաղաքս ժամանեց էլ Մահմուտէ զրօսանաւով . — Հայտարարեալ զժին համար յանձնարարուած երեք շոգենակերէն մին պայմանագրութեան թուականէն չորս ամիս ետքը պիտի յանձնուի , երկրորդն եւ երրորդն ալ առաջինէն երկերկու ամիս ետքը : Իւրաքանչիւրը պիտի շինուի 17,200 Անգլ . ոսկիի :

Նահանգներ . Օսմ . Պանքայի տնօրէնութիւնը որոշեց մասնաճիւղեր բանալ Էսկիշէհիւրի եւ Պասրայի մէջ . — Վիճակագրութենէ մը կը տեսնուի թէ Պրուսայի նահանգը 1319ին արտադրած է 13,842,940 ունկի շերամի հունտ , Իզմիտի գաւառը 2,700,000 եւ Էտիրնէի եւ Սէլանիկի նահանգները 7,240,970 : Համագումար 23,783,940 : Ասկէ գտաւ Ամասիա արտադրած է 2,117,000 ունկի , եւ Խարբիք 529,550 , որով ընդհանուր գումարը կ'ըլլայ 26,430,460 : — Յրաւիճակը Յայնսի կ'իմանայ թէ Մ . Օպուանօ Համա-Հայէպի երկաթուղիին շինութեան համար վերստին բանակցութեան պիտի ձեռնարկէ : Գծին . երկայնութիւնն է 179 հազար ամեթր . եւ շինութիւնն ի մօտոյ պիտի սկսի . — Վանի նախկին կուսակալ Նազըմ փաշա Ափրիկեան Տրիպոլիսի կուսակալ կարգուեցաւ : — Իսթէն-տէրունի զօրանոցին շինութիւնն աւարտելու համար հարկ եղած գումարը Ե . զօրաբանակի շինութիւններու յատուկ զրամէն պիտի տրուի կայս . հրամանով . — Կրացի երկրաշարժի զիտարանին պաշտօնեաներէն մին Բազըզի եւ Ճիւմաի Պալայի ցնցուկները կ'ուսուցնասիրէ : — Հայէպի նահանգին մէջ ցարդ 859,414 քաշ մարախի հունտ ժողովուած է : — Ատանայի կուսակալը իր բարեօք ծառայութիւններուն համար կայս . գահունակու-

թեան արժանացաւ . — Նապոլոսի գաւառին մէջ կատարուած պեղումներով երեւան հանուած է Սողոմոնի որդիներէն մէկուն յասպիս քարէ կնիքը . — Պաղատի կողմերը գտնուած է կատարեալ մէկ արձանը Սողմանասարի , որ Քրիստոսէ 860 տարի առաջ կը թագաւորէր Ասորեստանի մէջ , Արձանին վրայ արձանագրութիւններ կան , որոնք շատ շահեկան են պատմական տեսակետով : — Գոնեայի կուսակալութեան Բէլէմիշ գիւղին մէջ երեւան հանուած արձանը կայս . թանգարանը զրկելէ առաջ անոր լուսանկարն հանուած եւ թանգարանին վարչութեան զրկուած է : — Կայս . զօրաց եւ Պուլկար աւազակներու միջեւ ընդհարում մը տեղի ունեցած է Քրէսնէ լեռնաշղթային մէջ եւ աւաղակ մը սպաննուած է : — Սէրէզի կողմերը աւազակախումբի մը անդամներէն վեցը մեռած են եւ եօթը ողջ ձերբակալուած : — Դըլզըի կողմերը երեւցած աւազակախումբ մը ամբողջովին նուաճուած եւ ցիրուցան եղած է : — Վոտինայի կողմերն ալ ութ Պուլկար աւազակներ ողջ բռնուած են :

Այլեւայլ . Ներքին . գործերու նախարարութիւնը , նկատելով որ օտար վիճակահանութիւններու տոմսերուն վաճառումը , հակառակ քացարձակ արգելքին , դեռ կը շարունակուի Թուրքիոյ մէջ , գաւառային իշխանութիւններուն խիստ հրահանգներ տուաւ , որպէս զի մաքսատուներ եւ նամակատուներ հասած այգպիսի օտար տոմսեր գրաւուին : — Ձեռնհաս յանձնաժողովը համաձայնած է սահման մը գծել Դանուբի վրայ Այդ սահմանին հիւսիսային կողմի կղզիները Բուլմանիոյ պիտի պատկանին , հարաւային կողմիներն ալ Պուլկարիոյ : Տասը տարին անգամ մը պիտի քննուի սահմանը , վասն զի գետին ընթացքով քսան տարին անգամ մը կը փոխուի : — Ճենովայի Անսալթօ նաւագործարանը ծանուցած է թէ ծովամարակիր հալածող երկու նաւերուն մարմինները շինուած են եւ ի մօտոյ ծով պիտի իջուցուին : Ասոնք Հոֆֆէյե եւ Ապրիլի 1-ին յաժանաւերուն . ձեւը պիտի ունենան : — Ապահովագրական ընկերութիւններու նկատմամբ Պետական Խորհրդի Օրէնսդիր ճիւղին կողմէ պատրաստուած կանոնագրին քննութիւնն աւարտած է եւ 26 յօդուածէ բաղկացեալ յաւելումով մը Մեծ Եպարքոսին մատուցուած : — Գերման թերթեր կ'ըսեն թէ Պուլկարիա գործակատարութիւն մը պիտի հաստատէ Պերլինի մէջ : — Արմսթրոնկի նաւագործարանին մէջ շինուած Հոֆֆէյե յաժանաւը փորձի ենթարկուելով ցոյց տուաւ թէ մեծագոյն արագութիւնն է Ժամը 22½ մղոն , իսկ

քնական արագութիւնը 21.—Մաքսային վերատես-
չութիւնը չըջարեալանով ծանոց թէ պէտք է
մաքս առնել օտար երկիր զրկուող Օսմ. հինգը մէկ-
նոց ոսկիներէն եւ հինգը մէկնոց զարդոսկիներէն,
սակայն պէտք է առնել անոնց կցուած արժէքա-
ւոր օղակներէն եւ չլթաներէն։—Որոշուած է այ-
սուհետեւ հանրօգուտ գործերու արտօնատէրերէն,
փոխան վկայագրի, պատուաւոր վաճառականի ե-
րաշխաւորագիր առնել, երբ ձեռնարկին դրամա-
զուխը 20.000 ոսկիի սահմանին մէջ է, իսկ երբ
աւելի ըլլայ, Օսմանեան Պանքայի եւ Միտիլիի
դրամատան նման Օսմ. սեղանաւորական հաստա-
տութիւններէ երաշխաւորագիր առնել, — Ներքին
գործերու նախարարութիւնը չըջարեալանով մը
ծանոց թէ երաշխաւորագրի քննութեան գիրերը
երաշխաւորագրի նորոգման տեսակէն են, ուստի
նոր երաշխաւորագրերու նման Հիճազի երկաթու-
ղիին ի նպատակ տպուած յատուկ թուղթերու վրայ
գրուելու են, — Արքունի նաւարանին մէջ երեք
ծովաւորակիր պիտի չինուի Կայս. հրամանով, —
Կայս. Էլիզաւէտ չոգեհնաւին չինութիւնը աւարտած
է, Յանձնման գործողութիւնը կատարուած է,
Շոգեհնաւը եօթը թնդանօթ ունի, — Մաքսատուն-
ները հասած, կամ գտնուած եւ կամ մաքսախոյս-
ներու ձեռքէն առնուած ափիոնի (էսրար) տեղերը
պիտի սյրուին տեղային իտարէի ժողովներուն ո-
րոշմամբ, եւ այրման նկատմամբ նոյն ժողովնե-
րուն կողմէ տրուած տեղեկագիրները պիտի պահ-
ուին :

Բողոք. Ժող. Պէյրութի Ամերիկեան Բժշկական
Վարժարանին չըջանաւարտները քննելու համար յա-
տուկ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, որ կը բաղ-
կանայ Տր. Զօհրա փաշայէ, եւ Տր. Խուլուսի,
Բաշիտ եւ Հիքմէթ պէյերէն, — Երուսաղէմի մէջ
Բողոք. եկեղեցիի մը չինութեան համար Կայս.
հրաման տրուեցաւ, Երուսաղէմի մօտ Պէյթի
Սահուրի մէջ ալ դպրոցի մը չինութիւնն արտօն-
ուեցաւ Կայս. հրամանով, — Մարտինէ կը գրուի
թէ Տիարպէքիի երէց Վեր. Վարդան Ամիրխան-
եան Մարտ 15ին Մարտին գացած է տկարութեան
պատճառով եւ 27 օր մնացած է հոն : Այդ առի-
թով հոգեւորապէս մխիթարած է եղբայրները :
Ապրիլի սկիզբներն ալ Եփրատ Գոլէճի նախագահ
Մր. Բիկզ այցելած է հոն Մր. Քէրիի եւ աշակերտի
մը հետ եւ հինգ օր յետոյ մեկնած : Թղթակիցը
փափաք կը յայտնէ որ հոգեւոր պաշտօնականներու
այցելութեան այս բարի սովորութիւնը աւելի ընդ-
հանրանայ ամէն կողմ : — Թերթիս մէջ Փրոֆ. Հայ-
կազեանի նկատմամբ երկու շաբաթ առաջ տրուած

տեղեկութիւնը արագորութեան կը կարօտի : Գոն-
եայի վարժարանը Ափսթուլիք Ինսթիթիւթ կը
կոչուի եւ ոչ Սէյնթ Փոլ ինսթիթիւթ : Փրոֆ.
Հայկազեան իր Վ. Փ. աստիճանը Շիքակօ Համա-
լսարանէն առած է, այլ՝ Եէյլ Համալսարանէն :
Կ'իմանանք թէ Մարսուանի գոլէճին դասախօսնե-
րէն Փրոֆ. Սիվասեան եւս նոյն աստիճանը ըն-
դունած է Ամերիկայի Քարլթըն Գոլէճին չափա-
գիտական ճիւղէն : Եթէ կան ուրիշներ որ աոյն
աստիճանն ընդունած են Եւրոպական եւ Ամերիկ-
եան կրթական հաստատութիւններէ, պատրաստ
ենք ուրախութեամբ ծանուցանել թերթիս մէջ :

Հայ Լուս. Ժող. Տ. Վահրամ Վրդ. Ազարեան, որ
անցեալները Երուսաղէմի լուսարարապետ ընտ-
րուելով Աղեքսանդրիայէ Եաֆա եկաւ եւ հոն
սպասեց Երուսաղէմի Պատրիարք Հօր հրամանով,
կիրակի Երուսաղէմ ժամանեց։—Տ. Մուշեղ Վրդ.
Ատանայի առաջնորդ ըլլալու համար իրեն ուղ-
ղուած հրաւերն ընդունած է : — Սր. Հայրա-
պետ օրհնութեան եւ քաջալերութեան կոնդակ
մը զրկած է Սր. Փրկչի Հիւանդանոցին Հոգաբար-
ձութեան։—Ուսթըրի եկեղեցիին տեղ, որ անց-
եալները այրեցաւ, ձեռնարկուած է նոր եւ ըն-
դարձակ եկեղեցի մը չինել : — Մայրաքաղաքիս
զրաւաճաններէն Կարապետ էֆ. Քէչիչեան Մանչ.
Էջմեար խմբագրութեան 10,000 օրինակ գիրք
յանձնեց, որպէս զի Պոլսոյ եւ դաւառի դպրոցնե-
րու աշակերտներէն կարօտեալներուն բաժնուի :—
Ծանօթ Ռուսահայ Արքեպ. էֆ. Յովհաննէսեան, որ
ժամանակաւ խմբագիր էր Փոք իւ Արշալուի լրա-
գիրներուն, մեռած է վերջերս : — Ծաղիկ շաբաթա-
թերթը, որ մեծագիր 12 երեսէ կը բաղկանար,
անցեալ շաբթու սկսաւ Բէրալիի գիրքով եւ 16 ե-
րեսով հրատարակուի :

Յոյն Ժող. Կայս. հրամանագիր մը կ'արտօնէ
Պատրիարքը եւ քանի մը Յոյն երեւելիներ ընդու-
նիլ եւ կախել Սերպիոյ կառավարութեան կողմէ ի-
րենց շնորհուած պատուանշանները : — Իշխանուհի
մը 10,000 ֆրանք նուիրած է Երուսաղէմի Պատ-
րիարքարանին : — Նիւ Եորքի Յոյները 65,000 տո-
լարի շէնք մը գնած են, զոր ի մօտոյ եկեղեցիի
պիտի վերածեն :

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

(Ապրիլ 23/6 Մայիս)			
Օսմ. Միացեալ	Օսմ. ոսկի	89.33	
Բուսթիլի Երկաթուղի	Քրանք	120.50	
ԴՐԱՄՔ, Օսմ. ոսկին 100է			
Մէճիտիյէ	408 04	Նաւրուէն	87 22
Նոր մէթապի	404	Գրիմից	54 05
Մանր արծաթ	404 05	Արդ. ոսկի	109 38
Բուսիոյ բոլ	90 20	Մանէթ	8 64

ԱՐՏԱՔԻՆ

Պարբերաբար. Ճափոնական առաջին զորաբանակը հրամանատարութեամբ Զօր. Գուրոքիի, հինգօրեայ ճակատամարտէ մը ետեւ, Եալու գետն անցնելով պարտութեան մատնեց Ռուսերը: Թոքիօէ հասած հեռագրալուրերը համաձայն, գետն անցնելու զինուորական սոյն գործողութեան պատրաստութիւնները անցեալ երեքաբլթի սկսան, եւ այն օրը եւ հետեւեալ երկու օրերը Ռուսերն անընդհատ կրակ ըրին: Ուրբաթ ռմբակոծեցին զՈւիճու եւ յաջորդ օրը Ճափոնցիները գետն անցան Ուիճուի հարաւակողմէն: Անցքը սկսաւ կէսգիշերէն երեք ժամ ետքը եւ 15 ժամ տեւեց: Կիրակի առաւօտ յարձակմամբ առին զՔեալէնցէ եւ անոր հիւսիսակողման բարձունքները: Յետոյ նոյն օր երկու անգամ ետ մղեցին Ռուսերը, որոնք փորձեցին վերստին զրաւել նոյն դիրքերը: Զօր. Գուրոքիի քին կը տեղեկագրէ թէ Ռուսերն յաղթուեցան եւ ստիպուեցան Ֆէնկիօանկէնկ նահանջել: Գետաբերնին վրայ Եուկամփօի դիմաց գտնուող Անթունկէ չմեկնած՝ հըրդեհով աւերեցին զայն: Ճափոնցիներուն օգնեցին իրենց թնդանօթակիրները, որոնք գետը մտնելով ռմբակոծեցին Անթունկի Ռուսական դիրքերը: Սբ. Փեթրոսպուրկեան հեռագրի մը եւ Փարիզեան հեռագրի մը համաձայն, Ռուսերու կորուստն է 800 մեռեալ եւ վիրաւոր եւ Ճափոնցիներունը 700: Իսկ Վիէնայէ կը հեռագրուի թէ երկու կողմերու կորուստներն ալ ծանր եղած են: Թոքիօէ կը հաղորդուի թէ Ռուսերը 20 թնդանօթ կորուսած են: Սբ. Փեթրոսպուրկէ եւ Փարիզէ ալ կը հաղորդուի թէ այդ թնդանօթներուն թիւն է 20 եւ 28, Ռուսիոյ պաշտօնական հեռագրին համաձայն, Ճափոնցիները մեծ բազմութեամբ յարձակեցան Ռուսերուն վրայ, որոնք դէպ ի իսկուսամ քուլեցան ծանր կորուստով: Կ'երեւի թէ Ճափոնցիները քանի մը կեղծ փորձեր ըրած են գետն անցնելու եւ Ռուսերը տեղ տեղ յաջողած են կործանել անոնց կողմէ հաստատուած նաւակամուրջները: Բայց ռազմավարական սոյն կեղծիքին բերմամբ Ռուսական ոյժը մասերու բաժնուած եւ Ճափոնցիներու յաղթութիւնը զիւրացած է: Վրատիվութեան հեռագիրներ տեղեկութիւն կու տան տեղւոյն Ռուսական նաւաբաժնին գործողութիւններուն վրայ: Այդ նաւաբաժնին հրամանատարն է ծովակալ Եէսէն, որ ունի երեք յածանաւ եւ երկու թնդանօթակիր: Ապրիլ 25ին ասոնք Ճափոնական առեւտրանաւ մը կը գտնեն 20 նաւազով եւ ցամաքին մօտերը խարսխած: Նաւազներուն կը հրամայեն ցա-

մաք ելլել եւ ապա ծովաւմարդ կ'ընկղմեն նաւը: Յաջորդ օրը ուրիշ փոքր շոգենաւ մը կ'ընկղմեն՝ անոր նաւազները գերի բռնելէ ետեւ: Կէսգիշերի մօտ աւելի կարեւոր յաջողութիւն մը կ'ունենան, զրաւելով 6,000 տակառաչափ տարողութեամբ Քիւլիսաբոն խոշոր փոխադրանաւը, որ ածուխ ու պաշար կը տանէր Ճափոնական նաւաբաժնին: Նաւազները կը բռնուին՝ մակոյկներով փախչիլ փորձելու միջոցին: Ռուսերը փոխադրանաւը մտնելով կը գտնեն 6 սպայ որ անձնատուր կ'ըլլան: Բայց նաւուն ուրիշ մէկ կողմը կը գտնուին 130 զինուոր որոնք անձնատուր չեն ըլլար: Ռուս ծովակալը իր մարդոց նշան կ'ընէ մեկնիլ փոխադրանաւէն եւ ապա կ'ընկղմէ զայն: Ճափոնցի զինուորները չեն փորձեր իրենց կեանքն ազատել, այլ կը շարունակեն Ռուսերուն վրայ հրացան արձակել մինչեւ որ անհետ կ'ըլլան ալիքներուն աակ: Ուրիշ լուրի մը համաձայն 73 Ճափոնցի կը խեղդուին եւ 210 հոգի գերի կը բռնուին: — Փարիզի էսթէրմալը կը հրատարակէ Սբ. Փեթրոսպուրկեան հեռագիր մը թէ Ռէյնլանդի նորոգութիւնը ակնկալուած արագութեամբ յառաջ չերթար, եւ թէ այդ նաւը գեռ քանի մը ամիս պիտի չկրնայ բանի մը ծառայել: Փողիեայի նորոգութիւնն ալ երկար ժամանակի կը կարօտի, Զախողուած մը պատահած է Օրէլ մարտանաւին, որու շինութիւնը լրանալու վրայ էր, եւ նաւը Նէվայի մէջ ընկղմած է: Ռուսական նաւատորմի ամենէն խոշոր նաւն էր: Դժուար պիտի ըլլայ զայն վեր հանել: Սիպերիական երկաթուղիով Փորթ Արթըրը հասած Ռուսական չորս ընդունելաններուն փորձերը կատարելապէս գոհացուցիչ արդիւնք տուած են: Ծովակալ Ալէքսիէվ կ'ըսէ թէ յատուկ յանձնաժողովի մը քննութիւններով ստուգուած է թէ Փեթրոսպուրկէ թնամիին կողմէ դրուած ականի մը զարնուած է: Զարը Սբ. Փեթրոսպուրկի Զմեռնային Պալատան մէջ մեծ հացկերոյթ մը տուաւ: Չէմուլիփի առջեւ Ճափոնցիներու ձեռամբ ընկղմուած Վալէ-է եւ Քոլէնց նաւերուն նաւազներէն ողջ մնացողներուն: Ն. Վեհափառութիւնը իր ուղերձով ուրախութիւն յայտնեց անոնց ապահով վերադարձին համար եւ շնորհակալ եղաւ իրենց քաջագործութիւններուն համար: Սբ. Փեթրոսպուրկի պաշտօնաթերթը միջնորդութեան զրոյցներուն նկատմամբ չըջաբերական մը կը հրատարակէ, որ սապէս կ'ըսէ. «Ճափոնի այն նենգաւոր յարձակումէն ետեւ, որով Ռուսիա ստիպուեցաւ գէնքի դիմել, յայտնի է թէ բարեկամական միջնորդութիւն մը չկրնար յաջողութիւն գտնել: Նմանա-

պէս Կայս. Կառավարութիւնը ոչ մէկ տէրութեան միջամտութիւնը պիտի ընդունի այն ուղղակի բանակցութիւններուն մէջ, որոնք յաւարտ թշնամական գործողութիւններուն Ռուսիոյ եւ Ճափոնի միջեւ տեղի պիտի ունենան հաշտութեան պայմանները որոշելու համար : Անցեալ չորեքշաբթի Ծովակալ Սքրիտլով Սբ. Փետրոսպոլսկէ Փորթ Արթըրը ուղեւորեցաւ : — Նորագոյն լուրերու համաձայն, Եսլուի ձակատամարտին մէջ Ճափոնցիներու համագումար կորուստն է 798, որու 300ը մեռեալ են, Ռուսերու կորուստը կը հաշուուի 2,000, որու 30ը սպայ եւ 300ը զինուոր գերի են բռնուած : Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, գերիներու թիւն է 1,000 : Ռուս մեռեալներուն մէջ են Ջօր. Բաշթալինսքի եւ երկու գնդապետ : Ճափոնցիներն ուրիշ փորձ մը ըրին Փորթ Արթըրի մօտքը ականներ տեղաւորելու, բայց իրենց հրճիգ ութ նաւերը եւ երկու ծովամեքակիրները ընկղմեցան Ռուսերուն ուռմբերով : Ճափոնցիներու կորուստն է իբր 30 մարդ : — Թոքիօէ կը հեռագրուի թէ Ճափոնցիները օտար լրագիրներու թղթակիցներուն արգելած են Ճափոնական բանակի զինուորական գործողութիւններուն հետեւիլ : Զրոյց կայ թէ Նիւ Զուանկ գրաւուած է Ճափոնցիներէն : Բայց այս գրոյցը չէ հաստատուած :

Գեթաւնա. Վիլհելմ Կայսրը Իտալիայէ չմեկնած սապէս հեռագրեց Իտալիոյ վարչապետ Սինեոր ձիոլիթթի. «Մեկնելու պահուս ձեր երկրէն, զոր կը սիրեմ անկեղծութեամբ, կ'աղաչեմ, ընդունեցէ՛ք իմ անկեղծ չնորհակալութիւններս բոլոր այն կարգադրութիւններուն համար, որոնք պատկանեալ բոլոր իշխանութիւններուն կողմէ յոյժ հիմնալի կերպով ի գործ դրուելով ծառայեցին այնքան հեշտ եւ հաճելի ընծայեցնել իմ պտոյտս : Ն. Վեհափառութիւնը Զուիցերիոյ մէջէն հինգշաբթի առաւօտ անցաւ Գերմանական սահմանագիւղիւր : Կայսրուհին անոր միացաւ ի Սթրազպուրկ եւ երեկոյին երկուքը մէկտեղ ժամանեցին Քարլսրուհէ, Պատընի գլխաւոր քաղաքը : Կայսրանին մէջ իրենց ընդ առաջ ելան Պատընի մեծ դուքսը եւ դքսուհին (Կայսեր հօրաքոյրը) եւ Յոն Պիւլով կոմսը : Քաղաքը զրօշազարդուած էր եւ Քաղաքապետը բարի գալստեան ուղերձ մը խօսեցաւ : Կայսրը պատասխանելու միջոցին Գերմանիոյ անցեալ յաջողութիւններուն ակնարկելէ ետեւ ըսաւ թէ աշխարհը վարող զէպքերը ներքին անհամաձայնութիւնը մոռնալ տալու են : Յոյս յայտնեց թէ խաղաղութիւնը պիտի չխանգարուի, եւ թէ սակայն Գերմանացիները

պիտի միանան, եթէ հարկ ըլլայ խառնուիլ աշխարհի քաղաքականութեան : Կայսեր այս ճառը շատ ուշադրութիւն կրաւեց Փարիզի մէջ Ն. Վեհափառութիւնը մինչեւ կիրակի Քարլսրուհէ մնաց : Ապա Կայսրուհին հետ ուղեւորեցաւ զէպի Փոցտամ, ուր ժամանեց երկուշաբթի առաւօտ : Կիրակի Քարլսրուհէի մօտ նոր կամուրջ մը բացուեցաւ Հոննոսի վրայ Յոն Պիւլով կոմսին եւ ուրիշ նշանաւոր պաշտօնատարներու ներկայութեամբ : — Հէրթոններու երկրին մէջ Գերմանական զօրքերը երկու թշնամի ունին : Մին է ժամտատնդ (թիֆլիս), որ աւելի մահացու է քան ժամտատնեպային ջերմը (թիֆօտ) : Միւսն է տեղացիներու ապստամբութիւնը : Անցեալ չաթու Գերմանական զօրաց ուրիշ փոքր գումարտակ մը ուղեւորեցաւ զէպ Հարաւային Ալիւրկէ :

Ֆրանսա. Նախագահ Լուպէի յիշուիլայցելութեան վերջաւորութիւնը շատ փառաւոր եւ յուզիչ եղաւ : Նախդի մէջ, տեղացող անձրեւին հակառակ, խանդավառ ամբողջ մը խրուսուեցաւ թաղաւորը եւ Նախագահը ողջունելու համար : Լուսավառութիւններ եղան, երեկոյին ջահագնացութիւն մը եղաւ, եւ հացկերոյթի առիթով բարեկամական զգացմամբ տոգորուն բաժակածոներ խօսուեցան : Յաջորդ օրը երկու վեհապետները Ֆրանսական եւ Իտալական նաւատորմերը աչքէ անցընելէ ետեւ իրարմէ հրաժեշտ առին, եւ Ֆրանսական նաւատորմը զէպի Մարսիլի մեկնեցաւ, ուր ժամանեց չաթաթ եւ Նախագահը Փարիզ հասաւ կիրակի :

Ալբանի. Շարաթ տեղի ունեցաւ Սէյնթ Լուիսի արուեստահանդէսին բացումը : Հաղարաւոր զործաւորներ բանեցան նախորդ գիշերը աւարտելու համար պատրաստութեան գործը : — Վանդակ մը, որով 43 մարդիկ Թրանսիլիա հանքերէն մէկուն մէջ կ'իջնէին բանելու համար, չուանին խզմամբ 2,000 ոտք բարձրութենէ մը վար ինկաւ եւ բոլոր մարդիկը մեռան : — Օտարատեցութեան շարժում մը կը տեղեկագրուի Զինու Շանթունկ նահանգէն : Մարդիկ գիւղերէն կը մեկնին եւ զէպի քաղաքները կը զիմեն ապահովութեան համար : Կարգ մը միսիոնարներ, որոնք տարեկան ժողովի մը պիտի երթային ի Փեքին, որոշեցին թէ խոհեմութիւն չէ այս միջոցին հեռանալ իրենց ստացուածներէն եւ իրենց նորադարձներէն : — Պելկրատէ կը հեռագրուի թէ Սերպիոյ Թագաւորին թագադրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 15ին, այսինքն իր ընտրութեան տարեգարձին օրը :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱՅՐ ԳՅԱՆԱՆ

Ֆինանսըլար Եօպուդա Սմերիկան խաւ

ՄԻՍԻՈՆԱՐԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

Յատուկ ուշադրութիւն կը հրաւիրենք հետեւեալ գիրքերուն վրայ՝ որոնք կը ծախուին մեծ գեղջով:

621 Մեկնութիւն չորից Աւետարանաց (924 էջ), լաթակազմը 15, կաշեկազմը 18 դահ.:

623 Մեկնութիւն Գործ. — Բ. Կորնթացիս (523 էջ), լաթակազմը 9, կաշեկազմը 11 դահ.:

625 Մեկնութիւն Թղթոյն առ Դաղատացիս — Յայտնութիւն (774 էջ), լաթակազմը 12, կաշեկազմը 15 դահ.:

Երեք հատորը մէկտեղ, այսինքն-թիւ 621, 623, 625, գին լաթակազմ 30 դահ., եւ թիւ 622, 624, 626, կաշեկազմ, 40. դահ.:

628 Բառարան Սբ. Գրոց (635 էջ), գին 15 դահ.:

Վերոյիշեալ գիրքերը իրենց ճոխ եւ օգտակար պարունակութիւնովը մեծապէս կ'օգնեն քարոզիչներու, վարժապետներու, կիրակնօրեայ դպրոցներու մէջ աշխատողներու եւ առ հասարակ ամէն Բրիտանիայի կը յորդորենք զանոնք օգտուիլ այս գեղջեալ գիներէն:

Գաւառներէն դիմել առ Մր. Ու. Ու. Փիթ.

Թիւ 703 Դրամապաշտութիւն Եւ Ուրիշ Բարոցներ (Տօք. Ուոլպերնի), թղթակազմը 5 եւ լաթակազմը 8 դահ.:

Թիւ 735 Այլարհագրութիւն (Փրոֆ. Մանի-սաճեանի), Գին 14 դահ.:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՅՈՒՐԲԻՈՅ ԳՈՒԼԷՃ, ԱՅՆՔԱՊ

Գոլէճի նպատակն է երկրասարդներու պատեհութիւն ընծայել իրենց բարձրագոյն կարողութիւններուն զարգացման համար: Գոլէճի յարմար տարիքով տղու եւ նիւթական կարողութեան տէր անձերու նուիրական պարտքն է բարձրագոյն կրթութեան սոյն խնդիրը նկատողութեան առնել: Այսպիսիներ Կ. Թ. Գոլէճի Տնօրէնութեան գրեթէ կրնան Յայտարար մը ստանալ ձրի:

Յառաջիկայ Սեպտ. մէջ գոլէճ մտնել ուզող ուսանողներու կը ծանուցուի թէ մուտքի առիթով խիստ քննութիւն պիտի տան Յայտարարին մէջ նշանակուած բոլոր այն ուսումներուն նկատմամբ, որոնք իրենց մտնելու կարգէն վարի կարգերուն կը վերաբերին: Այս պարտաւորիչ է բոլոր այն ուսանողներուն համար, որոնք չեն գար նախապատրաստական այնպիսի դպրոցներէ, որոնց հետ Գոլէճը մասնաւոր հասկցողութեան եկած է:

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑ Ի ՊՐՈԽՍԱ

ՅԱՆԿ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՄՑ 1904

Նախորդ գումար 6,774 դհ. 25 փր.

Ա. Մ. պատի օրց., Վեր. Մր. Պօտուին չաքարեղէն, Ս. Բարունեան էֆ. 20, Կ. Պ. 30, Օրիորդ մը 1,180, Լ. Նալպանդեան էֆ. Ենիճէ, Օրց. 55, Յ. Շահլամեան էֆէնտի 20, Գ. Թորգոմեան էֆէնտի 20, Գ. Տէր-Բարթող էֆէնտի 20, Օր. Պայժառ, Ենիճէ, Յ. Ե. Թէլլալեան էֆ., Ատանա, 20, Օր. Ե. Ն. Թաշճեան չաքարեղէն, Վ. Վարդե-րեսեան էֆ. Յ. Ա. Թերլեան էֆ., Անկորա հաւաք. 85 (այսինքն ինքն 8, Նազմի էֆ. Յ. Ոմն 3+3+3+40, Ս. Աղապապեան էֆ. Յ. Ս. Սալգրօնեան էֆ. Յ. Յ. Ս. Սէթէնճեան էֆ. Յ. Ս. Բաշեան էֆ. Յ.), Ա. Տէր Մելքիսեդեկեան էֆ. 20, Գ. Յակոբեան էֆ. 20, Օր. Փ. Մարաշեան 20, Տիկ. Ե. Եաքուպեան 20, Ս. Տինկիլեան էֆ. չօքու-րա, Տ. Տէր Վահանեան էֆ., Մուտանիա, 20, Տիկ. Յ. Պօտուրեան 50 հոգեհաց, Մ. Բէօլեան էֆ. 27, Կ. Արապեան էֆ. 20, Գ. Խօպհօշեան էֆ. 10, Ա. Էսկիշէհրլեան էֆ. պարկ մը ալիւր, Հաճի Կ. Կուր-տիկեան էֆ. 1 ոյխար, Տ. Սարեան էֆ. անուշեղէն, Կեդր. Վարժարանի ուսանողք եւ ուսուցիչք երգեցիկ ժամացոյց մը, Ա. Եագուպեան էֆ., Պար-սիզակ, 40, Թէոսեան Եղբարք 60, Ս. Ջաքարեան էֆ. Յ. Ս. Ստեփանեան էֆ. Յ. Տօգ. Պէնէտիթթօս էֆ. 40, Մ. Պաղտասարեան 10, Տիկ. Մ. Լութի-եան Յ. Յ. Օրազեան էֆ. 20, Օր. Տիմիթրա 20, Օմէրօս էֆ. 20, Օր. Հ. Եզնակեան 20, Ե. Բ. Ընկ. Պրուսայի թուղթ, գրիչ, եւն., Յ. Մոմճեան էֆ. 20, Մ. Էլմեան էֆ. 20, Կ. Մասվազեան էֆ. 20, Հաճի Մ. Բէօլեան էֆ. 20, Ա. Օհանեան էֆ. 20, Պրուսա Եարրմեան Եղբարք 20, Տիկ. Վ. Նէյթէր-ճեան 20, Յ. Ֆընտրգիլեան էֆ. եւ որդի 80, Լ. Կիւլմէգեան էֆ. 20, Յ. Գալեսեան էֆ. 20, Ն. Օ-հանեան էֆ. 10, Օր. Վ. Օհանեան 20, Ա. Ղու-կասեան էֆ. 20, Գ. Դարիպճան էֆ. 27, Մ. Մի-նասեան էֆ. 10, Տիկ. Ս. Պօտուրեան 30, Իպրա-նոսեան Եղբարք 2 ծրար քապօթ, Գ. Ճիզմէճեան էֆ., Մարսուան, 20, Պատ. Մ. Գալուստեանի ձե-ռամը Կէմէրէկէ 420 եւ Շար գըլլայէ 270 Օրց. հա-տոյթ, Շիշմանեան Եղբ. 40, Յ. Գուրտիկեան Եղբ. 60, Գ. Սարրաֆեան էֆ. 40, Պ. Պասմաճեան էֆ. 40, Մ. Պալթեան էֆ. 20, Արշարունի Եպս. 20, Ա. Բարահանեան էֆ. 60, Ե. Սահակեան էֆ. Յ.

Համագումար 10,008 դահ. 25 փր. (Եւրոպայէ)

Ձերմագին չնորհակալութիւններ: Կը խնդրուի որ իւրաքանչիւր Օրացոյց ընդունող փոխարժէքը հաճի փութով զրկել առ

ՏԵՕՐԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵՍԻԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆԸ

(ՀԵՏԵՒԻԼ ՅԻՍՈՒՍԻ)

Տօքթ. Կ. Շէլլաքնի «In His Steps» անուն գիրքը, որ Ամերիկայի եւ Անգղիոյ մէջ գրեթէ աննման յաջողութիւն մը ունեցած է, Հայերէնի թարգմանած է Բրոֆ. Վ. Յ. Յակոբեան ՔՐԻՍՏՈՆԵՍԻԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆԸ անուն տակ:

Քրիստոնէական նկարագիրը եւ հոգեւոր կենաց ազնիւ օրինակը սիրուն պատմութեան մը մէջ պարզած է տաղանդաւոր հեղինակը եւ յաջողած է այս գիրքը ամէն կարգի ընթերցողաց հաճելի եւ հետաքրքրաշարժ ընել:

Ընտիր թուղթի վրայ մաքուր տպագրութեամբ եւ լաթակազմ ՄԻԱՅՆ, Յ ԴԱՀԻ կը վաճառուի Կ. պոլսոյ եւ գաւառներու բոլոր գրավաճառաց քով: Կեդրոնատեղին է Յ. Մատթէոսեան վաճառատուն, Պայպըլ-Հառու, Կ. պոլիս:

ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՄ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՕՐԹՂ ՊՐԻԹԵՇ ԷՆՏ ՍԷՐՔԸՆԹԱՅԼ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԱՆԳՂ ՈՍԿԻ 3,000,000
ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ » » 16,378,774
ՀԱՍՈՑԹ 1902
ՏԱՐԻՈՑ » » 3,628,617

ՆՕՐՏՂԸՐՆ ԷՇՈՒՐԸՆՍ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԱՆԳՂ ՈՍԿԻ 3,000,000
ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ » » 6,227,900
ՀԱՍՈՑԹ 1902
ՏԱՐԻՈՑ » » 1,447,400

Ընկերութիւնքս իրենց Կ. պոլսոյ միացեալ Գործակալութեան միջոցաւ կը ստանձնեն ամէն կարգի ապահովագրութիւններ ընդդէմ Հրդեհի, աւելի օգտակար եւ աւելի զիւրազնի սակերով քան ուրիշ ամէն ընկերութեանց սակերը, բաղդատաբար այն բացարձակ ապահովութեան զոր կ'ընծայեն իրենց դրամագլխոց մեծութեամբ եւ իրենց պահեստի մթերեալ գումարներուն ստուարութեամբ: Նաեւ իբր ապացոյց իրենց հաստատութեան միայն Հրդեհի ճիւղին համար մինչեւ ցարդ տուած վիսանին 39,500,000 Անգլ. ոսկին կ'անցնի:

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

“ՄԱՐԻԹԻՄ”

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԱՆԳՂ ՈՍԿԻ 500,000

ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ ԱՆԳՂ ՈՍԿԻ 140,000

Ընկերութիւնը կ'ապահովագրէ շոգենաւուց եւ առագաստանաւուց մէջի ապրանքները եւ դրամածրարները խիստ օգտակար պայմանաւ: Գնոց եւ այլոց վրայ տեղեկութիւն տանուլ ուզողը կը հրաւիրուին դիմել Ղալաթիա Մէհմէտ Ալի փաշա խան, գետնայարկի թիւ 21 եւ 22 սենեակները, առ ԳԱՌՆԻԿ Յ. ՍԵՐՈՒՅԱՆ, Գործակալ Կ. պոլսոյ վերոյիշեալ երեք ընկերութեանց:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԵՐԱՇԽԱՆՈՐԵՍԼԺԱՄԱՑՈՑՑՆԵՐ

Նիքի, արծաթ եւ ոսկեպատ
WALTHAM եւ ELGIN

հուլակաւոր գործարաններու:
ժամագործական գործիք եւ պիտոյք,
Անդղիական զմեռի, մկրատ եւ ածելի:

ԵՓՐԵՍԵԱՆ ԵԼԲԱՐԲ

114. Թարազըլար փողոց եւ

3. Այնաճըլար փողոցի անկիւն, Կ. պոլսոյ:

Գաւառներէ ընդունուած յանձնարարութիւնք ճշդիւ եւ փութով կը կատարուին:

Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԵՒ
Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ վաճառատան թէ՛ պատրաստ եւ թէ՛ օր ըստ օրէ հասնող Հնդկական, Սէյլանի, Չինի եւ Ճալայի թէյերը իրենց թարմութեամբ եւ հոտով կրնան ամէնէն զգուարահաններն իսկ գոհացնել: Ուղղակի վաճառատանս եղած յանձնարարութիւններ փութով եւ խնամով կը կատարուին:

Հասցէ.— Կ. Եավրուեան եւ Յ. Իսագուլեան
թիւ 10, Ճէլալ պէյ խան, Կ. Պոլսոյ:

ԼԱՆՔԱՇԻՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

Դրամագլուխ 12,000,000 Անգլ. ոսկի

Անգլ. Ապահովագրական Ընկ. հրդեհի եւ կենաց, «ՐՈՑԸԼ» ընկերութեան հետ ձուլուած:

Հրդեհի դէմ կ'ապահովագրէ ամէն տեսակ ստացուածներ քարուկիր եւ փայտաշէն, կարասի եւ ապրանքներ, եւն., եւն.:

ԼԱՆՔԱՇԻՐ Ընկ.ը միշտ նշանաւոր եղած է ամէն վիճառ անմիջապէս եւ արդարութեամբ հատուցանելով, իր ահագին դրամագլուխը

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ԱՆԳՂ ՈՍԿԻ

բացարձակ ապահովութիւն կ'երաշխաւորէ իր ապահովագրեալներուն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԵՎԸՐԹՈՒԼ.
ԼՈՆՏՈՆ.

1 North John St.
28 Lombard St. E. C.

Փոխ գործակալութիւններ Թուրքիոյ զլխաւոր քաղաքներուն մէջ:

Ընդհանուր գործակալներ ի Կ. պոլսոյ
BOND, SELLAR & Co.

(Պոնտ, Սէլլըր եւ Ընկ.)

4, 5 Բիւչիւք Թիւնէլ խան, Ղալաթիա